

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Anna Mizser

Annan Anknytning:
Ett förlegat begrepp eller en outnyttjad möjlighet?

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ulf Maunsbach

Termin: HT 2022

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	5
FÖRORD.....	6
FÖRKORTNINGAR.....	7
1 INLEDNING	8
1.1 Syfte och frågeställningar.....	8
1.2 Avgränsningar	9
1.3 Forskningsläge	10
1.4 Metod och Material	11
1.5 Disposition	12
2 DEN INTERNATIONELLA PRIVAT- OCH PROCESSRÄTTENS ALLMÄNNA HISTORIA	13
2.1 Romersk internationell privat- och processrätt	13
2.2 Statutteorin	13
2.3 Den holländska skolan.....	15
2.4 Den anglo-amerikanska skolan	16
2.5 Savigny.....	17
2.6 Mancini	18
2.7 Reflektioner.....	19
3 HEMVIST OCH MEDBORGARSKAP	21
3.1 Medborgarskap.....	21
3.1.1 Medborgarskapets problematik	21
3.1.2 Barnets medborgarskap.....	22
3.1.3 Reflektioner	22
3.2 Hemvist	22
3.2.1 Stadigvarande vistelseort	23
3.2.2 Individens avsikt att kvarstanna	27
3.2.3 Flexibelt hemvistbegrepp.....	28
3.3 EU-rättens definition av hemvist.....	28

3.4	Nationalitetsprincipen eller domicilprincipen?	31
3.5	Hemlandsprovet	34
3.6	Reflektioner.....	35
4	RÄTTSVÄGRAN.....	36
5	ANNAN ANKNYTNING.....	40
5.1	Annan anknytning och dess historiska kontext	40
5.2	Annan anknytning i lagtexten och förarbetena.....	41
5.2.1	Domsrätt.....	43
5.2.2	Erkännande samt verkställighet.....	43
5.2.3	Politiska flyktingar	44
5.2.4	En bred definition	45
5.3	Annan anknytning och principen om rättsvägran	46
6	AVSLUTANDE REFLEKTIONER	49
	KÄLLFÖRTECKNING	51
	Offentligt tryck	51
	Utredningsbetänkanden	51
	Propositioner	51
	Övrigt riksdagstryck	51
	Rättsfall.....	51
	Högsta domstolen.....	51
	EU-domstolen	52
	Europadomstolen.....	52
	Doktrin	52
	Elektroniska källor	53

Summary

The term *another type of connection* occurs in several areas of Swedish family laws that concern conflict of laws. The purpose of this text is to define the meaning of this term. Another type of connection has been added to the legislation to be a different possible form of connection to ensure the individual's opportunity to get their question tried, and a foreign decision recognised, within the Swedish system. The term another type of connection function as an extension of the terms of domicile and nationality.

Another type of connection appears in the Swedish laws IFL and IÄL; these two legislations are the focus of the discussion in this text. The term was added to the legislation after a time when the Swedish legislation regarding conflict of laws in the area of family law had been very restricted to only using nationality as a possible connecting factor. This restriction resulted in particular challenges for the judiciary system to define an individual's connection to the state where the decision-making court resides. These challenges form the basis for the reasoning behind adding the term another type of connection to the legislation.

Another type of connection has been added to the legislation as a safety feature to prevent situations of denial of justice. The term is intended to be used in only rare cases where the individual's rights otherwise are threatened. However, it may be concluded that the meaning of the term another type of connection is still unclear, and the Swedish judiciary system must define this more clearly.

Sammanfattning

Begreppet annan anknytning förekommer som anknytningsbegrepp i delar av den internationella privat- och processrätten som berör familjerätten. Syftet med texten är att definiera innebörden av annan anknytning. Begreppet har införts i lagstiftningen som ett extra möjligt anknytningsmoment för att säkerställa individens rätt till att få sin sak prövad, samt att få ett utländskt domslut erkänt alternativt verkställt, i Sverige. Begreppet annan anknytning existerar som en sorts förlängning utav begreppen hemvist och medborgarskap.

Annan anknytning förekommer bland annat i IFL och IÄL och det är dessa två lagstiftningar som utgör utgångspunkten för diskussionen. Annan anknytning fördes in i lagtexten efter en tid då den svenska internationella privat- och processrätten på familjerättens område varit begränsad till att använda endast medborgarskapet som anknytningsmöjlighet. Detta innebar att rättsväsendets aktörer ställts inför vissa utmaningar gällande avgörandet av en individs anknytning till domstolslandet. Det är dessa utmaningar som i sin tur har skapat grunden för införandet av annan anknytning i lagtexten.

Annan anknytning har därmed adderats i lagtexten som en ventil för rättstillämparen att använda i ovanliga fall där individens rättigheter är hotade. Exempel på sådana fall är när det finns risk för rättsvägran. Dock kan slutsatsen dras att innebörden av annan anknytning är oklar och att vidare arbete från det svenska rättssystemets aktörer krävs för att rättsläget ska förtydligas.

Förord

Tack till min handledare Ulf för dina visa ord och ditt tålamod. Din vägledning har varit ovärderlig, även om jag inte alltid nyttjat den så mycket som jag kanske borde.

Tack till min familj som accepterat att jag diskuterat juridiska frågeställningar till oändlighet och som har lyssnat tålmodigt. Ni är fantastiska!

Tack till nya och gamla vänner som stöttat mig på alla sätt de kunnat, utan er hade jag aldrig kommit hit.

Förkortningar

Bryssel-II ter	Rådets förordning (EU) 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn
Dir.	Direktiv
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
Europadomstolen	Europeiska Domstolen för de Mänskliga Rättigheterna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
IFL	Lag (1985:367) om föräldraskap i internationella situationer
IÄL	Lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap
Ju	Justitieutskottet
MbrL	Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

Individer som förflyttar sig över landsgränserna är inget nytt fenomen. Trots detta så är det inte alltid klart hur arbetet gällande internationell domsrätt, lagval och erkännande ska se ut. Detta är problematik som faller inom den internationella privat- och processrättens område. I den svenska internationella privat- och processrätten är det sakens anknytning till det aktuella domstolslandet som är av vikt. Det finns flera typer av anknytningsmoment som kan användas för att klargöra huruvida en individ har en tillräcklig anknytning för att det ska finnas jurisdiktion i ett visst land.

I detta arbete är det ett par av de anknytningsmoment som aktualiseras i internationella familjerättsliga frågor som analyseras. Dessa anknytningsmoment utgår ifrån individens medborgarskap, hemvist eller annan anknytning till domstolslandet. Det är annan anknytning som är det av begreppen som kommer utgöra huvudfokus i detta arbete. För att på ett givande sätt diskutera annan anknytning kommer även begreppen medborgarskap och hemvist utredas. Detta för att skapa en bild av kontexten som begreppet annan anknytning formats i, samt vilka utgångspunkter den bör tolkas utifrån. Begreppet annan anknytning ställs upp som möjligt anknytningsmoment i 3:7 1 st i lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL) och 7 § i lag (1985:367) om föräldraskap i internationella situationer (IFL).

I 3:7 1st IÄL står det; 'Beslut om äktenskapsskillnad, som meddelats i främmande stat, skall gälla här i riket, om det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller *annan anknytning*¹ förelåg skälig anledning att talan prövades i den främmande staten'. I 7 § IFL lyder lagtexten som följer; 'Ett avgörande av en utländsk domstol som innebär att ett faderskap eller ett föräldraskap för en kvinna som är eller har varit gift eller sambo med barnets mor har fastställts eller hävts och som har fått laga kraft gäller i Sverige, om det med hänsyn till en parts hemvist eller medborgarskap eller *annan anknytning*² fanns skälig anledning att talan prövades i den utländska staten'.

1.1 Syfte och frågeställningar

Arbetets syfte är att definiera innebörden av *annan anknytning*. Detta är ett krav som återkommer på ett par ställen inom lagstiftningen³ men dess innebörd har inte undersökts ingående tidigare. För att uppnå detta mål måste även begreppen hemvist och medborgarskap analyseras. Begreppen hemvist och medborgarskap beskrivs för att ange vilken kontext som begreppet annan

¹ Kursivering adderad.

² Kursivering adderad.

³ Se till exempel 3:7 1 st IÄL och 7 § IFL.

anknytning ska tolkas i. Ändamålet med arbetet är att skapa klarhet i vad som gäller för anknytningskravet annan anknytning.

För att kunna uppnå detta syfte ska följande frågeställningar besvaras:

- Vad innebär begreppet annan anknytning?
 - Hur har begreppet annan anknytning utvecklats?
 - Var går gränsen mellan anknytningskraven hemvist, medborgarskap och annan anknytning?
 - Vad innebär anknytningskravet hemvist?
 - Vad innebär anknytningskravet medborgarskap?
 - Är annan anknytning ett anknytningsmoment av vikt för att förhindra rättsvägran?

1.2 Avgränsningar

Syftet med arbetet är som etablerat att definiera innebörden av annan anknytning. För att genomföra detta måste även begreppen hemvist och medborgarskap gås igenom. Det är dock ingen ingående diskussion utav de båda begreppen som kommer genomföras. Begreppen beskrivs i stället för att visa vilken kontext som begreppet annan anknytning ska tolkas i.

En diskussion gällande metoderna staterna använder för att fastställa medborgarskap för nyfödda och hur detta kan påverka den internationella privat- och processrätten skulle bredda förståelsen för den problematik individen kan uppleva vid internationella familjerättsliga situationer. Det finns två principer som frekvent används för att avgöra ett spädbarns medborgarskap. *Territorialprincipen*⁴ innebär att medborgarskapet härleds från den stat inom vars territorium individen fötts, oavsett annan anknytning till staten.⁵ *Härstamningsprincipen*⁶ å andra sidan lägger vikten vid föräldrarnas anknytning till staten och det födda barnet ärver föräldrarnas medborgarskap.⁷ För den diskussion gällande medborgarskap som följer i denna text kommer utgångspunkten att ett medborgarskap är ärftligt användas.⁸ Hur ett medborgarskap uppkommer kan ha en stor inverkan för den vidare diskussionen gällande begreppet annan anknytning. I situationer där den ena aktuella staten använder territorialprincipen och den andra staten använder härstamningsprincipen för att designera

⁴ Se *Jus soliprincipen*.

⁵ Hedvig Lokrantz Bernitz, *Medborgarskapet i Sverige och Europa: Räckvidd och Rättigheter*, (Uppsala, 2004), s. 71.

⁶ Se *Jus sanguinisprincipen*.

⁷ Lokrantz Bernitz, *Medborgarskapet i Sverige och Europa*, s. 71.

⁸ Se *Jus sanguinisprincipen*.

medborgarskap till en nyfödd kan problematik gällande den internationella privat- och processrätten uppstå. Detta då viss lagstiftning utgår från medborgarskapet vid valet av tillämplig rätt. Det finns all anledning att undersöka denna problematik vidare men det kommer inte behandlas i denna text.

Annan anknytning i den EU-rättsliga kontexten kommer inte diskuteras. Inom det EU-rättsliga område finns potentiella tolkningsverktyg som skulle kunna vara relevanta för att skapa förslag för hur annan anknytning i den svenska kontexten ska tolkas. I punkterna 26-27 i ingressen till *Rådets förordning (EU) 2019/1111 av den 25 juni 2019 om behörighet, erkännande och verkställighet av avgöranden i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar, och om internationella bortföranden av barn* (Bryssel-II ter), samt artikel 12 i densamma, diskuteras till exempel begreppet *särskild anknytning*. Detta begrepp och dess tolkning skulle mycket väl kunna vara vägledande för hur det svenska begreppet annan anknytning ska tolkas. Detta eftersom de båda begreppen öppnar för ett vidare erkännande av utländska domar, respektive en vidare domsrätt för en medlemsstats rättsväsende.

Inom EU pågår ett arbete gällande föräldraskapet och en gemensam europeisk reglering av hur en individs familjerättsliga status ska definieras.⁹ Den nuvarande diskussionen kretsar kring hur EU ska skapa en reglering som alla medlemsstaterna kan enas om. De inblandade staterna har en så pass splittrad bild av vad som ska krävas för att en juridisk relation mellan barn och förälder ska uppstå att detta är en svår uppgift.¹⁰ Diskussionerna har inte lett till något konkret förslag i nuläget utan de fortsätter. Denna diskussion är relevant att vara medveten om här då EU:s potentiellt ökande inflytande på området genom en gemenskapslagstiftning skulle påverka hur svenska rättskipare bör tillämpa den svenska lagstiftningen. Denna påverkan kan komma att förändra hur begreppet annan anknytning ska förstås. Denna aspekt kommer dock inte undersökas vidare i denna text utan detta är ett perspektiv som bör studeras vidare vid ett annat tillfälle.

1.3 Forskningsläge

För historiken kring den svenska internationella privat- och processrätten är det Torsten Gihls verk *Den internationella privaträttens historia och allmänna principer* som är av största vikt. I denna text gjorde Gihl en grundlig genomgång av den internationella privat- och processrättens historiska utveckling. Gihls arbete utgör grunden för den historiska kontexten som följer i kapitel två.

⁹ The JURI Committee, *Hearing on Recognition of parenthood in EU*, (2022-06-14), klockan 9:00), se https://multimedia.europarl.europa.eu/en/webstreaming/committee-on-legal-affairs_20220614-0900-COMMITTEE-JURI.

¹⁰ Ibid.

När det gäller anknytning inom den internationella privat- och processrätten är det begreppet hemvist som fått den främsta uppmärksamheten i doktrin. Michael Bogdan och Michael Hellner utvecklar och definierar begreppet i *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*.¹¹ Kristina Örtenhed har även behandlat innebörden av hemvistbegreppet i verket *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*.¹² Den specifika frågan om annan anknytning har inte behandlats ingående i forskningen tidigare.

Principen om *rättsvägran*¹³ har formats i doktrin och praxis genom åren. En av de mer citerade juristerna som kommenterat principen är Alwyn V. Freeman.¹⁴ Under senare tid är det främst Jan Paulsson som skrivit om principen *rättsvägran*.¹⁵ Dessa två författares arbeten utgör grunden för diskussionen gällande *rättsvägran* som följer. I svensk rättspraxis är det främst i NJA 1985 s. 832 och NJA 2016 s. 779 som ramarna för *rättsvägran* sätts upp.

1.4 Metod och Material

Den metod som kommer användas för att svara på de ovan ställda frågorna är den rättsdogmatiska metoden. Denna metod innebär att svaren på frågorna söks i 'de allmänt accepterade rättskällorna'.¹⁶ Det är i just dessa källor som innebörden av annan anknytning söks. I detta arbete tas den rättsdogmatiska metoden det steget längre som Jan Kleinman efterfrågar.¹⁷ Här görs inte endast en beskrivning av vad gällande rätt innebär utan det konstateras även att det finns viss problematik kring den gällande rätten som bör förändras.

Eftersom det specifika anknytningsmomentet annan anknytning inte diskuteras ingående i forskningen kommer doktrin få en begränsad användning för att svara på de frågor som rör specifikt begreppet annan anknytning. Däremot kommer doktrin som berör begreppen hemvist och medborgarskap vara av särskild relevans för att avgöra ramarna för anknytningsmomentet annan anknytning. Doktrin kommer även vara relevant för att avgöra i vilken kontext begreppet annan anknytning utformades och hur detta kan påverka dess tolkning idag.

Relevansen av doktrin är desto större när det gäller principen om *rättsvägran*. Detta då denna utvecklats och definierats genom diskussion i just doktrin. Här

¹¹ Michael Bogdan och Michael Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, (Visby, 2020), s. 131-138.

¹² Kristina Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden: En internationellt privat- och processrättslig studie*, (Uppsala, 2006).

¹³ Se även *déni de justice*, *rättsavsaknad*, eller *denial of justice*.

¹⁴ Alwyn V. Freeman, *International Responsibility of States for Denial of Justice*, (New York, 1970).

¹⁵ Jan Paulsson, *Denial of Justice in International Law*, (Cambridge, 2007).

¹⁶ Jan Kleinman, 'Rättsdogmatisk metod', i *Juridisk Metodlära*, red. Maria Nääv och Mauro Zamboni, (Lund, 2018), s. 21.

¹⁷ *Ibid*, s. 40-41.

kommer även rättsfall vara av vikt då rättskipningen varit en del i utvecklingen av denna princip.

Givetvis kommer lagstiftningen i sig samt dess förarbeten att konsulteras gällande innebörden av begreppet annan anknytning. Den största informationskällan gällande meningen bakom annan anknytning kommer vara innehållet i förarbetena då det är i dessa som begreppet har utvecklats. Främst är det SOU 1969:60, Prop. 1973:158, SOU 1983:25, och Prop. 1984/85:124 som är av relevans för att följa utvecklingen och förstå bakgrunden av begreppet annan anknytning.

1.5 Disposition

Arbetet inleds med ett kapitel där en historisk genomgång av den internationella privat- och processrätten genomförs. Detta kapitel har införts för att läsaren ska få en förståelse för vilken kontext som anknytningsrekvisiten vuxit fram ur. Denna kontext som detta kapitel bidrar med är av högsta relevans för att förstå den diskussion som föranledde införandet av hemvist, medborgarskap och annan anknytning som anknytningsgrunder i den svenska lagstiftningen. Detta leder oss osökt in på det efterföljande kapitlet, kapitel tre, som behandlar definitionerna av hemvist och medborgarskap. Denna sektion är relevant då den skapar, eller snarare definierar, ramarna för begreppet annan anknytning och dess tolkning.

Därefter följer kapitel fyra där en genomgång av principen om rättsvägran tillhandahålls. Innebörden av denna princip beskrivs i avsnittet samt viss översikt av dess historiska bakgrund. Detta kapitel har även det lyfts in för att klargöra den kontext som begreppet annan anknytning ska tolkas inom. Denna princip representerar delar av den juridiska problematik som lagstiftaren uttryckt att de vill förhindra med införandet av begreppet annan anknytning.¹⁸

I kapitel fem kommer begreppet annan anknytning sedan gås igenom, definieras och analyseras. Här kommer begreppet sättas i kontext av de diskussioner som förts tidigare. Diskussionen kommer föras utifrån den historiska kontext som redovisats i texten initialt. I denna sektion kommer den historiska kontextens påverkan på begreppet annan anknytnings utformning kommenteras. Annan anknytning kommer även i kapitel fem analyseras utifrån vad som sägs i lagtexten och förarbetena till denna. Slutligen kommer även relationen mellan annan anknytning och principen om rättsvägran diskuteras. Avslutningsvis, i kapitel sex, kommer några avslutande reflektioner lyftas och vissa slutsatser sammanställas.

¹⁸ Se bland annat prop. 1973:158 s. 55.

2 Den internationella privat- och processrättens allmänna historia

2.1 Romersk internationell privat- och processrätt

Internationell privat- och processrätt är ett rättsområde som blev mer ingående reglerat under början av 1900-talet.¹⁹ Trots detta kan man se tendenser som påminner om internationella privat- och processrättsliga regler redan i den romerska rätten.²⁰ Det är inte så att den romerska rätten anses ha haft någon egentlig tillämpning av utländska regler utan den innehöll endast vissa normer som definierade rättsförhållandena mellan främlingar och romerska medborgare.²¹ Anledningen till att det anses att den internationella privat- och processrätten trots detta anses härstamma ur den romerska rätten är eftersom norditalienska jurister ansåg sig kunna härleda lagvalsregler ur den romerska rätten under 1200-1300-talen.²²

2.2 Statutteorin

En av de teorier som de norditalienska juristerna ansåg sig kunna härleda ur den romerska rätten var den så kallade *statutteorin*.²³ Detta var en viktig juridisk princip som var en del av den internationella privat- och processrätten fram till slutet av 1700-talet när lagstiftning på området började ta vid.²⁴ Principen utgick från statens befogenhet att lagstifta om medborgarnas personliga status.²⁵ Idéen bakom statutteorin var att varje individ hade rätt att bli bedömd av sin egen personliga lag.²⁶ Denna personliga lag var då kopplad till individens bosättning och därmed tillhörighet till en viss stat. Vidare ansågs det enligt den italienska statutteorin att befintliga saker inom statens område skulle falla under deras jurisdiktion.²⁷ Redan här fanns därmed en viss antydning till att individens, eller sakens, anknytning till en viss stat skulle påverka enligt vilket lands lag prövningen skulle ske.

¹⁹ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 37 och 40.

²⁰ *Ibid*, s. 37.

²¹ *Ibid*, s. 37.

²² *Ibid*, s. 37-38.

²³ Torsten Gihl, *Den internationella privaträttens historia och allmänna principer*, (Stockholm, 1951), s. 53-55.

²⁴ *Ibid* s. 55.

²⁵ *Ibid*, s. 88.

²⁶ *Ibid*, s. 88.

²⁷ *Ibid*, s. 88.

I Frankrike utvecklades en form av statutteorin under 1500-talet.²⁸ Denna teori, precis som den italienska, fokuserade på rättsreglerna och på dessas giltighet utanför territoriet.²⁹ Den franska statutteorin formades med tydliga influenser från de lokala förordningarna och sedvänjorna som gällde i dåtidens Frankrike.³⁰ Den stora skillnaden jämfört med den italienska teorin var att den franska baserades på ett än mer fragmenterat system och det fanns ingen *jus commune* som utgjorde ett rättsligt paraply.³¹ Detta medförde att innebörden av lagstiftningen kunde variera beroende på vilket rättsligt territorium det gällde.³²

Denna ansamling av olika rättssystem innebar att förutsättningarna för, och behovet av, en välfungerande internationell³³ privat- och processrätt var stort. Eftersom det var flera rättssystem som existerade inom ett mindre område var det större sannolikhet att deras olika rättsregler skulle komma i konflikt med varandra. Individerna hade i detta område mer möjlighet att ta sig mellan olika staters rättsliga territorium mer frekvent. Problematiken gällande vilket lands lag som skulle vara tillämplig och vilken domstol som skulle ha jurisdiktion blev därmed mer påtaglig och mer permanenta lösningar skapades.

Som en följd av bland annat den växande handeln mellan de mindre franska provinserna fick domstolarna ibland anledning att fråga sig vilket områdes lag som skulle vara tillämplig.³⁴ För att svara på dessa frågeställningar delades rättsreglerna upp i två kategorier, *statuta realia* och *statuta personalia*.³⁵ Det var denna uppdelning av rättsreglerna som kategoriserade den franska statutteorin.³⁶ Uppdelningen fick en direkt påverkan på hur det avsedda rättsförhållandet skulle behandlas juridiskt.³⁷ För att avgöra till vilken kategori en rättsregel tillhör tog statutteorin sikte på dess innehåll och ställde sig frågan, gäller det en person eller en sak?³⁸ Beroende på vilken kategori rättsregeln bedömdes tillhöra fick domstolen en vägledning för vilken lag som skulle anses gälla.

De franska statutteoretikerna ställde sig frågan 'vilken giltighet en viss stats lag har' istället för att ställa sig frågan 'vilken utländsk rätt som bör tillämpas'.³⁹ För att finna svaret vände de sig till lagstiftarens kompetens att utforma

²⁸ Ibid, s. 102-103.

²⁹ Ibid, s. 103.

³⁰ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell privat- och processrätt*, s. 38.

³¹ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 103-104.

³² Ibid, s. 104 och, Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell privat- och processrätt*, s. 38.

³³ Eller en interprovinsiell.

³⁴ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell privat-och processrätt*, s. 38.

³⁵ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 89.

³⁶ Ibid, s. 89.

³⁷ Ibid, s. 89.

³⁸ Ibid, s. 113.

³⁹ Ibid, s. 128.

rättsregler som blev tillämpliga på statens medborgare.⁴⁰ Argumentet som rättfärdigade att svaret skulle gå att finna i denna kompetens var att individen befann sig under lagstiftarens inflytande om de var permanent hemmahörande inom deras jurisdiktion.⁴¹ Inflytandet gällde över individen oavsett om personen för tillfället befann sig inom statens territorium eller inte.⁴² Statens rätt att ha juridiskt inflytande över individen följde med individen i sig snarare än vilket fysiskt territorium personen befann sig och handlade på.

2.3 Den holländska skolan

Den holländska skolan utvecklades i Holland, precis som namnet antyder, men även Belgien. Denna teoretiska hållning anses av många som en del av statutteorin.⁴³ Teorin hade sin storhetstid under 1600- och 1700-talet.⁴⁴ Gihl argumenterar dock för att den holländska skolan utgjorde ett kliv framåt i utvecklingen av den internationella privat- och processrätten.⁴⁵ Detta eftersom den holländska skolan var den första teorin som verkligen innehöll den internationella aspekten snarare än ett interprovinsiellt samarbete.⁴⁶ Det var under denna tid som den faktiska internationella samverkan utvecklades och närmade sig vad vi känner igen idag.

Den holländska skolans verkliga grundsten är dock det som definierades som *internationell hövlighet*⁴⁷. Det var denna idé som var verkligt revolutionerande.⁴⁸ Inom den holländska skolan menades det att det var denna hövlighet som skulle utgöra grunden för att domstolarna skulle använda sig av utländsk rätt.⁴⁹ Detta innebar att för att en viss lagstiftning skulle tillämpas var det inte längre fokus endast på lagstiftarens kompetens utan även på ett mer långtgående internationellt samarbete.⁵⁰ Idéen bakom internationell hövlighet var att det skulle gagna varje individuell stat att tillämpa andra staters lagar och domslut eftersom staterna då i utbyte kan förvänta sig att deras egna beslut skulle respekteras.⁵¹ Detta internationella 'samarbete' skulle vidare underlätta för individerna och förvirring skulle kunna undvikas och att individernas *förvärvade rättigheter* skulle skyddas.⁵²

⁴⁰ Ibid, s. 128.

⁴¹ Ibid, s. 128.

⁴² Ibid, s. 114 och 128-129 och Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell privat- och processrätt*, s. 38.

⁴³ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 135.

⁴⁴ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 39.

⁴⁵ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 135.

⁴⁶ De tidigare *statutteorierna* hade varit begränsade till en samverkan mellan provinser, se Ibid, s. 139.

⁴⁷ Eller *comitas gentium*.

⁴⁸ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 140.

⁴⁹ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 39.

⁵⁰ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 140.

⁵¹ Ibid, s. 145-146.

⁵² Ibid, s. 163, 174-175.

Teorin om internationell hövlighet till trots var intentionen i den holländska skolan aldrig att en stat hade någon skyldighet att tillämpa utländsk rätt.⁵³ Detta eftersom det inte fanns något internationellt⁵⁴ samarbete som en sådan skyldighet att tillämpa en annans stat lag skulle grunda sig på.⁵⁵ Inom den holländska skolan menades det därmed att lagstiftaren är suverän inom sitt område och att den internationella privat-och processrätten i slutändan utgjorde nationell rätt.⁵⁶ Kritiker av den holländska skolans idé om internationell hövlighet påpekade att detta i slutändan var att lita på domstolens godtycklighet vid bedömningen av vilken lag som skulle tillämpas.⁵⁷ Denna observation av kritikerna stämmer därmed till del överens med vad den holländska skolan själva påstod, att det inte finns något som styr, eller tvingar fram, tillämpningen av internationell rätt. Samtidigt är den tillit till domstolarnas internationella hövlighet beundransvärd. Tilliten påminner om det faktum att statens ställning gentemot andra stater inte var så etablerad under denna tid utan det var en senare utveckling. Den förändrade synen på statens ställning som vi ser idag medför därmed att det i dagens samhälle verkar än mer omöjligt att uppnå en sådan välvillig samarbetsgrund som den holländska skolan baseras på. Detta var något som vissa av dem som kritiserat den holländska skolan har pekat på redan under dess samtid.

2.4 Den anglo-amerikanska skolan

Den anglo-amerikanska skolan utvecklades under 1800- och början av 1900-talet i England och USA.⁵⁸ Det faktum att den internationella privat- och processrätten utvecklades i USA eftersom denna stat har en myriad av olika rättsystem är föga förvånande.⁵⁹ Eftersom USA:s rättssystem är, och var redan då, uppdelat mellan de olika staterna var det mycket angeläget med ett system som hanterade problematik gällande lagval och domsrätt.

Resonemanget som domarna, vilkas åsikt är relevant i *common law*⁶⁰, använde sig av i den anglo-amerikanska skolan byggde till stor del på samma argumentation som den holländska skolan gjorde.⁶¹ De menade att det är på grund av domstolslandets lag, och inte på grund av den främmande rättens egen kraft, som den främmande rätten i slutändan tillämpas.⁶² Tanken var därmed att individens internationellt förvärvade rättighet omvandlades till ett

⁵³ Ibid, s. 153-154.

⁵⁴ Eller interprovinsiell.

⁵⁵ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 153-154.

⁵⁶ Ibid, s. 153-154.

⁵⁷ Ibid, s. 151.

⁵⁸ Ibid, s.160-191.

⁵⁹ Ibid, s. 165.

⁶⁰ Utvecklingen av rätten i dessa länder sker till största del genom domslut.

⁶¹ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 162-163.

⁶² Den internationella privat- och processrätten utgör därmed nationell rätt, se Ibid, s. 163 och 171.

rättsfaktum med hjälp av den nationella rätten.⁶³ Detta rättsfaktum kunde där-
efter appliceras på den rättsliga situation som låg till grund för att en prövning
inleddes.⁶⁴ En sådan internationell rättighet som omvandlats till nationellt
rättsfaktum kunde sedermera medföra vissa rättsliga följder inom det nation-
ella systemet.⁶⁵

Vidare var idén om förvärvade rättigheter⁶⁶ en av de teorier som den anglo-
amerikanska skolan tog över från den holländska skolan.⁶⁷ Om en rättighet
har förvärvats på ett korrekt sätt i den utländska staten bör den mottagande
staten respektera denna.⁶⁸ Detta påminner därmed om tanken att det ska un-
derlätta för individerna att deras rättigheter följer med dem.

Teoretikerna inom den anglo-amerikanska skolan har dock inte lyckats med
att klargöra hur den internationellt privaträttsliga regleringen ska peka ut den
tillämpliga lagen.⁶⁹ Argumentet är att de förvärvade rättigheterna pekar ut la-
gen men när de förvärvade rättigheterna endast kan pekas ut av det andra lan-
dets lag går det i slutändan inte ihop.⁷⁰ Det blir en form av ond cirkel där
teoretikerna inte kan förklara vilket som kom först eller vad som ska vara
grunden för lagvalet.

2.5 Savigny

En av de mer framstående inom den internationella privat-och processrätten
under 1800-talet var von Savigny.⁷¹ Han menade att det visserligen inte fanns
någon folkrättslig skyldighet att tillämpa utländsk lag men att en helt strikt
tillämpning av den nationella lagstiftningen i slutändan skulle vara praktiskt
omöjlig att upprätthålla.⁷² Det är därmed möjligt att argumentera för att von
Savigny lade mer fokus på funktionaliteten för tillämpningen snarare än sta-
tens suveränitet. Idén var att alla individer skulle behandlas lika oavsett i
vilket territorium domen föll.⁷³ Vilket det till del kan argumenteras för att är
det slutliga målet än idag.

Von Savigny valde att utgå ifrån det rättsförhållandet som skulle bedömas i
stället för att ta utgångspunkt i rättsreglerna.⁷⁴ Idén var därmed att rättsför-
hållandet användes för att definiera vilken stats lagstiftning som skulle

⁶³ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 177 och 179.

⁶⁴ Ibid, s. 177 och 179.

⁶⁵ Ibid, s. 177 och 179.

⁶⁶ Kallade *vested rights* eller *acquired rights*.

⁶⁷ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 174-175.

⁶⁸ Ibid, s. 175-176.

⁶⁹ Ibid, s. 183-184.

⁷⁰ Ibid, s. 183-184.

⁷¹ Ibid, s. 201.

⁷² Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 39.

⁷³ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 205 och 212.

⁷⁴ Ibid, s. 201-202.

appliceras på den aktuella situationen.⁷⁵ Han menade att en rättighet skulle betraktas som ett attribut, eller en egenskap, hos individen samt att varje individ har flertalet rättigheter som tillhör dem.⁷⁶ I denna teori som von Savigny framställde var det alltså mer fokus på individen och dess tillhörighet till ett rättssystem snarare än ett fokus på rättsstatens suveränitet.

Von Savigny var en av de jurister som mer grundligt introducerade idén att det måste undersökas hur en individ är knuten till ett rättssystem.⁷⁷ Han konstaterade att det funnits två anknytningsmoment som diskuterats tidigare; *härstamning*⁷⁸ och *territoriet*⁷⁹.⁸⁰ Von Savigny diskuterar saken vidare och kommer fram till att det är individens *domicil*⁸¹ som är det anknytningsmoment som bestämmer vilken rätt individens angelägenheter ska vara underordnad.⁸² Savigny poängterar dock att en person kan vara bärare av rättigheter som är kopplade till fler än en stat.⁸³ Här börjar därmed diskursen med individen i centrum ta form.

För att ta reda på vilket lands lag förhållandet ska bedömas av ansåg Savigny att den stat där det aktuella förhållandet har sin tyngdpunkt, eller säte, skulle användas.⁸⁴ Det är alltså den lagstiftning som har närmast anknytning till rättsförhållandet som von Savigny ansåg skulle tillämpas. Även detta visar på en antydning om att individens närhet till ett lands lagstiftning var av störst vikt. Detta innebär ett större närmande till dagens syn på individens roll i valet av lagstiftning, och även jurisdiktion.

2.6 Mancini

Mancini var verksam under ungefär samma tid som von Savigny.⁸⁵ Denna jurist har i hög grad påverkat den internationella privat- och processrätts utveckling med sin nationalitetsteori.⁸⁶ Mancinis nationalitetsteori baserades på idén att individens medborgarskap är den enda rationella grunden för anknytning inom den internationella rätten.⁸⁷ Argumentet som Mancini använder är att nationaliteten är en naturlig enhet samt att det är

⁷⁵ Maarit Jänträ-Jareborg, *Svensk domstol och Utländsk rätt: En internationellt Privat- och Processrättslig studie*, (Uppsala, 1997), s. 53.

⁷⁶ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 202.

⁷⁷ Ibid, s. 203.

⁷⁸ Nationalitet, vilket beskrevs som en personlig och osynlig avgränsning av rättsgemenskapen.

⁷⁹ Territorialitet, som beskrevs som mindre personlig och i stället knuten till den synliga landsgränsen.

⁸⁰ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 203-204.

⁸¹ Eller individens hemvist.

⁸² Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 207-208.

⁸³ Ibid, s. 208.

⁸⁴ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 39.

⁸⁵ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 240.

⁸⁶ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 39.

⁸⁷ Gihl, *Den internationella privaträttens historia*, s. 240.

nationalmedvetandet är avgörande och något som ska bevaras och vårdas.⁸⁸ Tanken är därmed att medborgarskapet utgör det juridiska bandet som binder samman individen och staten.⁸⁹ Denna sammanhållning baseras då på ett territoriellt underlag som Mancini menar är lättare att identifiera.⁹⁰ Här ser vi därmed början till diskussionerna gällande tillgängligheten av att bedöma individens anknytning på ett mer effektivt och möjligen jämlikt sätt.

Idéen om nationalitetens stora vikt slogs samman med Savignys tanke där individen ställs mer i centrum. Mancini argumenterar att '... eftersom de privaträttsliga rättigheterna äro ett uttryck för individens frihet, åtfölja de honom överallt, även när han vistas i främmande land'.⁹¹ Tanken var därmed att det så långt som möjligt ska vara lagen i individens medborgarskapsland som ska appliceras på dess privaträttsliga förhållanden.⁹² Istället för rättsförhållandets anknytning till en viss stat är det därmed individens medborgarskap som utgör det avgörande anknytningsmomentet enligt Mancini.

2.7 Reflektioner

Trots att den historiska framställningen som gjorts ovan kan få det att framstå som att utvecklingen till stor del gått i en riktning så är detta inte fallet. Utvecklingarna som beskrivs ovan har överlappat och utvecklats i olika impulser. Det är ur dessa olika idéer som anknytningsmomenten som vi ser idag har utvecklats. Detta medför att denna historiska bakgrund, som alltid, kommer påverka hur vi kan tolka anknytningsmomenten idag. Eftersom den internationella privat- och processrätten bör baseras på ett internationellt samarbete för att fungera på ett effektivt sätt blir denna historiska bakgrund extra inflytelserik i denna diskussion. Den historiska bakgrunden visar på vad de olika möjliga tolkningarna som andra stater kan basera de anknytningsmoment de kräver på. Denna förståelse är därmed av största vikt för att tolka anknytningsmomenten då den historiska bakgrunden blir till hjälp för att förstå internationella anknytningsmoment.

Idag pratar vi fortfarande om vilken stat rättsförhållandet har närmast anknytning till.⁹³ En skillnad är dock att fokus i situationer som gäller individen har gått över till individens anknytning till ett visst rättssystem snarare än statens rätt att ha inflytande över en viss sak. Som nämnts ovan var det ett drag i den franska statut teorin att staten hade rätt att få sin lag tillämpad på en sak när individen hade en stark koppling till staten i det normala fallet. En liknande tankegång återfinns även i den holländska skolans idé om internationell hövlighet, där det är statens rätt att få sin lagstiftning tillämpad som är av största

⁸⁸ Ibid, s. 240-241.

⁸⁹ Ibid, s. 249.

⁹⁰ Ibid, s. 249.

⁹¹ Ibid, s. 246.

⁹² Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 39.

⁹³ Jänträ-Jareborg, *Svensk domstol och Utländsk rätt*, s. 53.

vikt. I den internationella familjerätten är det individens anknytning till domstolslandet som ses som avgörande. Det kan därmed sägas att det är individens anknytning som utgör sakens anknytning. Detta individfokus innebär därmed att metoderna som används för att fastställa deras anknytning till domstolslandet blir avgörande.

3 Hemvist och medborgarskap

Som indikerats ovan så har det funnits en historisk variation mellan vilket anknytningsrekvisit som ska vara styrande; *hemvisten*, *medborgarskapet*, eller något annat. För att kunna gå vidare i diskussionen måste begreppen *hemvist* och *medborgarskap* definieras. Dessa definitioner krävs för att sätta rammarna kring hur begreppet *annan anknytning* ska förstås. Initialt kommer innebörden av *medborgarskap* undersökas.

3.1 Medborgarskap

Analysen av innebörden av begreppet medborgarskap kommer inte var ingående.⁹⁴ I denna text används utgångspunkten *härstammingsprincipen*⁹⁵ vilken är den princip som används i Sverige och definieras i 2 § *Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap* (MbrL). Medborgarskapet definieras som det band som binder samman individen och staten enligt 1 § MbrL.

3.1.1 Medborgarskapets problematik

I doktrinen gällande den internationella privat- och processrätten argumenteras det för att det normalt är lättare att fastställa en persons medborgarskap snarare än dess hemvist.⁹⁶ Detta eftersom hemvisten kan variera medan medborgarskapet ses som en mer konstant aspekt av individens identitet.⁹⁷ Den problematik som lyfts gällande medborgarskapet rör vanligen individer som är statslösa, på flykt eller har flera medborgarskap.⁹⁸ En av riskerna med medborgarskapet som avgörande anknytningsfaktor är att nationella lagar inte ser likadana ut.⁹⁹ En individ kan bedömas som medborgare i flera länder eller som statslös beroende på vilken typ av definition som används.¹⁰⁰ Det kan, till exempel, handla om ett skenmedborgarskap som endast införskaffats för att individen ska få tillgång till de rättigheter som medföljer det specifika medborgarskapet. Målet i situationer där individens medborgarskap ifrågasätts blir därmed att bäst försöka återspegla individens verkliga anknytning genom att definiera korrekt tillämplig lag eller jurisdiktion.¹⁰¹ Malmström lyfter problematiken att det kan vara svårt att avgöra en individs medborgarskap

⁹⁴ Se sidan 9-10 i denna text.

⁹⁵ Lokrantz Bernitz, *Medborgarskapet i Sverige och Europa*, s. 71.

⁹⁶ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 130, Prop. 1973:158 s. 77, och SOU 1969:60, s. 41, 44 och 47, och Professor C.A. Reuterskiöld, *Handbok i Svensk Privat Internationell Rätt (Process-, Utlämnings-, Straff- och Privaträtt)*, (Uppsala, 1907), s. 76-78.

⁹⁷ Prop. 173:158, s. 77.

⁹⁸ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 130.

⁹⁹ SOU 1969:60, s. 42.

¹⁰⁰ SOU 1969:60, s. 42.

¹⁰¹ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s.138-142.

i krigstid eftersom de avgörande omständigheterna i sådana situationer kan förändras snabbt.¹⁰² Dessa typer av oklara situationer ökar i Sverige i samband med den ökande migrationen, oavsett om de sker frivilligt eller på grund av tvång.

3.1.2 Barnets medborgarskap

Barnets medborgarskap är ofta en tämligen lätt vägande anknytningsfaktor.¹⁰³ Detta eftersom medborgarskapet i teorin kan vara något som de ärvt från sina föräldrar. Detta arv innebär inte nödvändigtvis att de har något kulturellt eller socialt band till landet. Det skulle därmed i fall där barnet inte har en tydlig anknytning till medborgarskapslandet vara mycket olämpligt att tillämpa landets lag på en rättslig situation barnet befinner sig i. I situationer med barn inblandade bör det därmed appliceras ett större fokus på barnets faktiska anknytning till medborgarskapslandet, det räcker inte i dessa fall med endast det formella beviset på medborgarskap.¹⁰⁴

3.1.3 Reflektioner

Trots att medborgarskapet anses som lättare att definiera i teorin kan det i praktiken däremot vara något svårare att fastställa och använda denna anknytning. Det är inte självklart att det medborgarskap som fastställs verkligen är det som speglar vilken som är den verkliga tillhörigheten. Här bör dock anmärkas att medborgarskapet har minskat i sin enskilda betydelse, det har snarare gått samman med kriterierna för hemvist i många fall för att en dynamisk definitionsmöjlighet av anknytningsfaktum skulle skapas.¹⁰⁵ Medborgarskapet ska därmed inte förringas i sin relevans. Det framstår dock mer och mer som en bi-anknytning till hemvisten snarare än ett självständigt anknytningsrekvisit. Medborgarskapsanknytningen baseras därmed, precis som namnet antyder, på individens juridiskt fastställda medborgarskap.

3.2 Hemvist

Om medborgarskapet anses vara lätt att definiera är hemvisten till mångt och mycket raka motsatsen. Bedömningen är svår och hemvisten kan skifta vid flera tillfällen under en individs livstid. Definitionen av hemvist inom den internationella privat- och processrätten utgår till stor del från 7:2 IÄL och vad som stadgas där.¹⁰⁶ Specifikt sägs där att 'Den som är bosatt i viss stat anses vid tillämpning av denna lag ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses

¹⁰² SOU 1969:60, s. 44.

¹⁰³ SOU 1983:25, s. 91.

¹⁰⁴ SOU 1983:25, s. 91.

¹⁰⁵ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 130-131.

¹⁰⁶ *Ibid*, s.131-132 och Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 167-168 och 173.

stadigvarande'.¹⁰⁷ Det är därmed rekvisiten *vistelsens varaktighet* tillsammans med *omständigheterna i övrigt* som är avgörande för bedömningen av hemvist.

Det brukar hävdas i doktrin att det finns två rekvisit som ska vara uppfyllda för att hemvist inom en viss stat ska anses föreligga.¹⁰⁸ Dessa två rekvisit är att individen har ändrat sin vanliga vistelseort till att vara inom det nya landet,¹⁰⁹ samt att personen ska ha avsikten att stanna kvar i den staten.¹¹⁰¹¹¹ Det första rekvisitet som omnämns i doktrinen samverkar med båda rekvisiten i 7:2 IÄL. För att individen ska anses ha ändrat sin vistelseort bör de rimligen ha varit inom landets gränser under en viss tid. Likaså är det övriga omständigheter som kommer influera huruvida vistelsen ska anses påverka den stadigvarande vistelseorten.

3.2.1 Stadigvarande vistelseort

Viktiga faktorer för avgörandet av den stadigvarande vistelseorten, och i förlängningen hemvisten, är även individens familje-, anställnings- och bostadsförhållanden.¹¹² Trots att det i doktrin påpekas att dessa faktorer ska vara av relevans gäller detta endast i begränsad omfattning. Ett fast bostadsförhållande bör ses som en stark indikation på hemvist men det ska inte utgöra en ensam avgörande faktor vid en bedömning.¹¹³ Det finns flera omständigheter där en individ kan ha fastigheter eller andra bostadstyper i flera stater utan att det anses föreligga hemvist i alla.

Att personen har ett arbete bör vara av större vikt då detta utgör individens försörjningsmöjligheter.¹¹⁴ I samband med den ändrade typen av invandring¹¹⁵ till Sverige bör dock individens anställningsstatus minskat i vikt då flyktingar har det svårare att ta sig in på arbetsmarknaden.¹¹⁶ Det kan därmed dras som slutsats att individens anställningsförhållanden kan ge en indikation om grund för hemvist. Huruvida individen har en anställning ska däremot inte vara en ensamt avgörande faktor vid bedömningen av hemvist.

¹⁰⁷ 7:2 IÄL.

¹⁰⁸ Se bland andra Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 173, och Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 132.

¹⁰⁹ Definieras vanligen som det objektiva rekvisitet.

¹¹⁰ Definieras vanligen som det subjektiva rekvisitet.

¹¹¹ Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 173 och 212.

¹¹² *Ibid*, s. 188.

¹¹³ *Ibid*, s. 191.

¹¹⁴ *Ibid*, s. 191.

¹¹⁵ Från arbetskraftsinvandring till flyktingar.

¹¹⁶ Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 191.

För barn ställs vanligen det motsvarande kravet gällande sysselsättning på huruvida de går i skola eller förskola, vilket bör vara avgörande för etableringen av deras hemvist.¹¹⁷ Individens sysselsättning och därmed möjlighet att skapa ett nära band till samhället i större utsträckning ges därmed en fortsatt avgörande roll i samband med fastställandet av en individs hemvist när det gäller barn. Detta trots att argument mot att tyngd ska läggas vid en individs sysselsättning. Här är det relevant, som bland annat Örtenhed antytt, att påminna sig om den typ av invandring som nu är aktuell och hur arbetsmarknaden ser ut. Det anses som orimligt att en individ inte kan anses uppnå kraven för att ett hemvist ska skapas, enligt den internationella privat- och processrätten, på grund av en tuff arbetsmarknad trots att de har etablerat sig i samhället på andra sätt.

Familjeförhållandena kan framstå som en av de mer lättdefinierade grunderna för att avgöra den stadigvarande vistelsen men så är inte alltid fallet. Trots att vikt ska läggas vid familjeförhållandena är det av största vikt att bedömningen som görs av hemvisten är individuell.¹¹⁸ Detta eftersom familj inte är ett entydigt begrepp utan kan variera kraftigt beroende på i vilken kontext begreppet används.¹¹⁹ Ett definierat familjerättsförhållande behöver inte innebära att det automatiskt ska fastställas hemvist i samma stat för alla familjemedlemmar. I vissa fall kan en mycket omfattande definition utav vad begreppet familj ska innefatta användas medan det i andra fall endast anses vara kärnfamiljen som ska innefattas i definitionen.

3.2.1.1 Individens anpassning

Domstolen använder sig ibland av uttryck som att individen ska ha funnit sig väl till rätta eller anpassat sig till svenska förhållanden.¹²⁰ I NJA 1995 s. 238 nämner HD att individen ska anses ha förvärvat hemvist på grund av att '... hon och hennes barn under denna tid har anpassat sig här.'¹²¹ Även i NJA 1994 s. 302 för HD en liknande argumentation där de anger att individen '... har anpassat sig efter svenska förhållanden och förklarat att hon vill stanna i Sverige.'¹²² I båda rättsfallen menar HD att individerna har förvärvat svensk hemvist då de tillbringat en viss tid i Sveriges och att de har 'anpassat sig'. Vad domstolen menar konkret med detta luddiga begrepp är dock oklart och skulle kunna innefatta många olika aspekter.¹²³ HD har därmed gjort en relativt öppen tolkning av hur en individ kan förvärva hemvist i Sverige. Det finns därmed inte mycket mer vägledning att få från de båda uttalandena HD gjort som nämnts ovan än att hemvisten beror på omständigheterna i det specifika

¹¹⁷ Ibid, s. 194.

¹¹⁸ Ibid, s. 189 och 191.

¹¹⁹ Ibid, s. 190.

¹²⁰ Ibid, s. 200-201.

¹²¹ Se rättsfallet på sidan 241.

¹²² Se rättsfallet på sidan 304.

¹²³ Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 201.

fallet. Individerna hade i både NJA 1994 s. 302 och NJA 1995 s. 238 etablerat en något vidare anknytning till Sverige.

Denna breda tolkning går emot vad som uttalats i vissa förarbeten gällande tolkningen av hemvist. Det har stadgats i dessa att hemvist bör tolkas enhetligt för både domsrätt och lagval samt att tolkningen inte bör vara för bred.¹²⁴ I förarbetena uttrycks åsikten att ordalydelsen i 7:2 IÄL redan i sig är för omfattande.¹²⁵ Hur utredarna i SOU 1983:25 skulle ställa sig till tolkningen som HD gjort i de ovan nämnda rättsfallen är givetvis oklart. Ser vi dock till deras uttalande som nämnts ovan är det inte otroligt att de skulle vara missnöjda med en så öppen tolkning.

Det finns anledning att fundera över huruvida det internationella politiska klimatet påverkar bredden i tolkningen av begrepp så som hemvist. Vid uttalandet i förarbetet var kalla kriget fortfarande en faktisk internationell omständighet medan denna konflikt var endast ett minne under tiden då de citerade domsluten föll. Det är därmed rimligt att anta att den varierande synen på internationella relationer påverkar hur generös tolkningen av den internationella jurisdiktionen är. Är situationen inom den internationella politiken mer labil eller ansträngd är det sannolikt med viss försiktighet¹²⁶ gällande erkännande av internationella domstolars beslut och grund för jurisdiktion. Är den politiska situationen lugnare och mer förutsägbar bör sannolikheten för internationellt samarbete vara större.

Här är det dock värt att notera det Pålsson lyfter fram att praxis inom den internationella familjerätten ofta fokuserar på detaljer och att de specifika sakomständigheterna är tätt anknutna till den bedömning som görs av hemvistfrågan.¹²⁷ Pålsson menar att detta begränsar hur generellt användbara uttalandena är.¹²⁸ Både Pålsson och Örtenhed drar dock slutsatsen att viss vägledning för hur hemvist i internationell familjerätt ska bedömas trots detta kan dras från domstolens uttalanden.¹²⁹

3.2.1.2 Vistelsens varaktighet

Det framgår inte av den generella definitionen av hemvist i 7:2 IÄL hur lång vistelsen måste ha varit för att det ska kunna definieras som hemvist.¹³⁰ I 7:2 IÄL står endast att det ska tas hänsyn till vistelsens varaktighet. Det går heller inte att dra fullständiga slutsatser från rättspraxis gällande vilken tidsfrist som

¹²⁴ SOU 1983:25, s. 89.

¹²⁵ SOU 1983:25, s. 89.

¹²⁶ Eller till och med skepsism.

¹²⁷ Lennart Pålsson, 'Svensk rättspraxis: Internationell privat- och processrätt 1991-1995', *SvJT*, (1996), s. 595.

¹²⁸ *Ibid*, s. 595.

¹²⁹ *Ibid*, s. 595, och Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 174.

¹³⁰ Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 174.

krävs för att hemvist ska anses ha uppnåtts.¹³¹ I regel bör ett år eller längre vara tillfredställande nog enligt domstolen, så länge individen inte visar på en avsikt att byta hemvist.¹³²

Det är dock inte alltid så att personen måste ha vistats en viss tid i ett land för att de ska anses ha förvärvat hemvist där. Teoretiskt sätt kan hemvist anses ha förvärvats redan vid ankomsten till landet. För att en individ ska kunna anses ha hemvist i landet redan vid ankomsten måste omständigheterna tydligt peka på att personens stadigvarande vistelse kommer vara inom landets gränser framöver.¹³³ Doktrin har pekat på att personen måste ha både avsikten och den legala rätten att stanna i landet för att hemvist ska skapas.¹³⁴ Detta begränsas dock till att vara endast en teoretisk frågeställning då frågan om hemvist i nästan alla fall ställs först efter det att individen vistats en längre tid i landet.¹³⁵

Denna typ av 'direkt' hemvist är endast teoretiskt möjlig i fall som gäller 'vanlig' hemvist. Däremot finns det vad som kallas *kvalificerat hemvist* vilket går ut på att det i lagen stadgas en viss tid som individens hemvist ska ha varat för att anses som etablerad.¹³⁶ Örtenhed påpekar dock att kvalificerat hemvist kan variera beroende på hur kravet är uttryckt i lagregeln.¹³⁷ I denna typ av hemvistbedömning finns det därmed inte lagligt utrymme att bedöma att en hemvist har etablerats direkt vid immigrationen. Det är istället så att det finns konkreta tidsfrister i lagtexten som ska följas.

3.2.1.3 Laglig grund för vistelsen

Trots att det påpekats i doktrin och praxis att individen måste ha den legala rätten att vistas i staten är inte detta något som ställs upp som krav i lagtexten eller förarbetena. Det har gjorts gällande i doktrin och praxis att ett giltigt uppehållstillstånd i de flesta fall utgör en förutsättning för en varaktig vistelse inom staten, eftersom ett giltigt uppehållstillstånd är ett måste för att individen ska kunna befinna sig i landet under en längre tid.¹³⁸ HD uttalade i NJA 1995 s. 238 att;

Som princip får anses gälla att en utlänning som saknar rätt att stadigvarande vistas i Sverige inte har hemvist här i landet vid tillämpning av 1904 års lag. Det kan dock föreligga sådana omständigheter som gör att utlänningen ändock skall anses ha hemvist här. Så kan vara fallet när vistelsen varat lång tid. Det bör

¹³¹ Ibid, s. 180.

¹³² Ibid, s. 180-181.

¹³³ Ibid, s. 183.

¹³⁴ Ibid, s. 183.

¹³⁵ Ibid, s. 184.

¹³⁶ Ibid, s. 94-95 och 174.

¹³⁷ Ibid, s. 103-106.

¹³⁸ Ibid, s. 204.

också kunna beaktas om utlänningen har ett starkt rättsligt intresse att få sin talan prövad och möjligheten i praktiken föreligger endast om svensk domstol har behörighet att ta upp målet.¹³⁹

Slutsatsen kan därmed dras att det i nuvarande rättsläge som huvudregel krävs att individen har ett giltigt uppehållstillstånd för att de ska kunna förvärva hemvist enligt den internationella privat- och processrätten.

3.2.2 Individens avsikt att kvarstanna

Kravet på att individen ska visa på att de inte har för avsikt att byta hemvist, eller har för avsikt att stanna kvar inom staten, har kritiserats. I prop. 1973:158 framkommer det att det bör krävas mer för att hemvist ska uppnås än endast en avsikt att vistelsen inte är tidsbegränsad.¹⁴⁰ Argumentet är att det är orimligt att ställa allt för stränga krav på individens framtidsplaner, det bör snarare vara syftet med vistelsen som ska vara styrande i bedömningen.¹⁴¹ Här har därmed både doktrin och uttalanden i förarbetena uttryckt viss skepsis gentemot vilka krav som ska ställas på hur långvarig vistelsen är avsedd att vara.

Det har framförts förslag för att lösa problematiken kring hur fasta framtidsplanerna måste vara. Ett av dessa är att bedömningen bör utgå ifrån 'genomsnittsmänniskan' och hur denna skulle planera för framtiden i en liknande situation.¹⁴² Denna lösning skulle öppna för vissa generella slutsatser gällande individernas avsikt att stanna vilket skulle förenkla den slutliga bedömningen av hemvist.

Även Svea HovR har i sitt uttalande i prop. 1973:158 kritiserat idén om 'avsikten att kvarstanna' som ett avgörande rekvisit för bedömningen utav hemvist. Svea HovR menade att det skulle vara oskäligt att hindra domsrätt för en utländsk medborgare som uppfyllde alla krav utöver att de hade för avsikt att eventuellt lämna landet i framtiden.¹⁴³ Det motargument som lyftes var att ett hemvistbegrepp som inte beaktade individens avsikt att stanna inom landets gränser inte var användbart i alla sammanhang.¹⁴⁴

I kontexten av detta argument om att individens avsikt att kvarstanna är relevant för bedömningen är det värt att diskutera vad meningen med hemvistdefinitionen i 7:2 IÄL ansågs vara vid dess införande. Av uttalandena i förarbetena till IÄL framkommer det att målet i slutändan skulle vara ett enhetligt och vägledande hemvistbegrepp.¹⁴⁵ Idén var att det skulle vara fördelaktigt

¹³⁹ Se i det angivna rättsfallet på s. 240.

¹⁴⁰ Prop. 1973:158, s. 31-32.

¹⁴¹ Prop. 1973:158, s. 78-79.

¹⁴² Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 213.

¹⁴³ Ibid, s. 168, och Prop. 1973:158, s. 39.

¹⁴⁴ Ibid, s. 169, och Prop. 1973:158, s. 80.

¹⁴⁵ Ibid, s. 168.

med ett enhetligt hemvistbegrepp för den internationella familjerätten.¹⁴⁶ Här skapas därmed en schism mellan individens möjlighet att definiera sina framtida planer och lagstiftarens önskan för ett enhetligt begrepp.

3.2.3 Flexibelt hemvistbegrepp

Örtenhed uttrycker även hon att det inte är önskvärt med en klart angiven definition av hemvistbegreppet eftersom risken är att anknytningsmomentet blir alltför formellt och stelbent.¹⁴⁷ Hon menar att det är nödvändigt med ett flexibelt hemvistbegrepp för att ge den flexibilitet som de enskilda omständigheterna i varje fall kräver.¹⁴⁸ Detta stämmer överens med vad som sägs i förarbetet till IÄL där föredraganden menar att det måste göras en värdering av regelns syfte för att definiera styrkan på anknytningen som ska krävas för att fastställa hemvisten.¹⁴⁹ Dessa konstateranden antyder därmed att kriteriet gällande individens avsikt att kvarstanna är av något mindre betydelse än det faktum att individen har ändrat sin vanliga vistelseort till det nya landet.

Begreppet hemvist definieras, som konstaterats ovan, i 7:2 IÄL. Detta begrepp har enligt förarbetena till samma paragraf varit avsedd att lägga grunden för en enhetlig tolkning av begreppet hemvist inom den internationella privat- och processrätten.¹⁵⁰ Enligt lagtexten ska fokus vara att bosättningen är varaktig samt att omständigheterna i övrigt pekar på att hemvist etablerats. Den första delen av denna definition har i doktrin delats i två, att individen ska ha ändrat sin vanliga vistelseort samt att personen ska ha för avsikt att stanna kvar. Hemvisten är därmed att se som svårdefinierad. Det krävs att alla omständigheter och även avsikten, eller syftet, med den aktuella lagregeln tas i beaktning. Hemvist är i slutändan menad att utgöra en reflektion av de verkliga bosättningsomständigheterna för individen samt dess anknytning till detta bosättningsland.

3.3 EU-rättens definition av hemvist

I diskussionen gällande hemvist är Sveriges anslutning till EU relevant att beakta. Detta eftersom den svenska lagstiftningen influeras starkt av den EU-rättsliga lagstiftningen i allmänhet, och i synnerhet på den internationella privat- och processrättsens område.¹⁵¹

Initialt, behöver det klargöras att det inom EU-rätten förekommer både begreppet hemvist samt begreppet vanlig vistelseort.¹⁵² Dessa två begrepp bör

¹⁴⁶ Ibid, s. 169, och Prop. 1973:158, s. 80.

¹⁴⁷ Ibid, s. 167.

¹⁴⁸ Ibid, s. 167.

¹⁴⁹ Prop. 1973:158, s. 80.

¹⁵⁰ Ibid s. 80.

¹⁵¹ Maarit Jänträ-Jareborg, 'Den internationella familjerätten i Europa', *SvJT*, (2014), och Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 137.

¹⁵² Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 136.

enligt Bogdan och Hellner inte tolkas till någon annan innebörd än att vanlig vistelseort ska ses som en något mer flexibel version av hemvist.¹⁵³ Det bör heller inte finnas någon skillnad i praktiken mellan hemvist så som begreppet definieras inom EU-rätten respektive den svenska rätten.¹⁵⁴ Detta konstaterande förankrar möjligheten att inspireras av, och få vägledning från, de uttalanden som gjorts inom EU-rätten. Dock är det av största vikt att påminna sig om att det ska göras en EU autonom bedömning utav begreppet hemvist.¹⁵⁵ Detta innebär därmed att det ska göras en enhetlig bedömning på EU-nivå gällande hemvist i EU-rättsliga bestämmelser. Det är dock inte på samma sätt som i den svenska rätten fastställt att EU-rätten ska ha en internationell privat- och processrättslig gemensam definition av begreppet hemvist.¹⁵⁶ I rättsfallet ”A” konstaterar domstolen att syftet och sammanhanget som rättsreglerna existerar i måste beaktas vid bedömningen av innebörden av hemvist.¹⁵⁷ Det är därmed inte möjligt att hur som helst föra över en bedömning av hemvist som EU-domstolen gjort tidigare gällande ett annat rättsområde.¹⁵⁸ Däremot bör vägledning för vissa aspekter som är av vikt för begreppet hemvist kunna hämtas både för definitionen av hemvist inom EU-rätten och i den svenska rätten.

I rättsfallen ”A” och ”Mercredi” förklaras hur ett barns hemvist ska definieras i rättsfall som gäller bortförande av barn.¹⁵⁹ I de uttalanden som domstolen gjort här ställs vissa konkreta fakta upp som ska beaktas vid bedömningen av ett barns hemvist. Domstolen sammanfattar i ”A” de kriterier som ska användas vid bedömningen vid barnets hemvist som följer:

Begreppet hemvist, i den mening som avses i artikel 8.1 i förordningen¹⁶⁰, ska tolkas så, att det motsvarar den plats som avspeglar det förhållande att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och i familjehänseende. Härvid ska hänsyn tas till hur varaktig och regelbunden vistelsen i en medlemsstat är, förhållandena för vistelsen, skälen till vistelsen, förhållandena och skälen till att familjen flyttat till den andra medlemsstaten, barnets nationalitet, platsen och förutsättningarna för skolgången, barnets språkkunskaper samt dess familjeförhållanden och sociala band i denna medlemsstat. Det ankommer på den nationella domstolen

¹⁵³ Ibid, s. 136.

¹⁵⁴ Ibid, s.137, och NJA 2011 s. 499.

¹⁵⁵ C-523/07 A, EU:C:2009:225, p. 34, och Ulf Bergquist, Anna Fayad och Elisabeth Hovmöller, *Bryssel II ter-förordningen, Rom III-förordningen, internationella äktenskapslagen och nordiska äktenskapsförordningen*, (Stockholm, 2021), artikel 2 p. 9.

¹⁵⁶ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 137.

¹⁵⁷ Ibid, p. 35.

¹⁵⁸ Ibid, p. 36.

¹⁵⁹ Ibid, och C-497/10 PPU *Barbra Mercredi mot Richard Chaffe*, EU:C:2010:829.

¹⁶⁰ Avser rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000.

att fastställa barnets hemvist mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter i det enskilda fallet.¹⁶¹

De kriterium som domstolen ställer upp här visar, precis som domstolen själv konstaterar, att det ska göras en helhetsbedömning av alla faktiska omständigheter i det aktuella fallet. Det är helhetsintrycket i det enskilda fallet som ska vara avgörande för bedömningen om det är sannolikt att hemvist föreligger i den aktuella staten.

I ”Mercredi” specificerar domstolen ytterligare vad som ska krävas för att hemvist ska eller inte ses som skapad.

För att hemvistet ska kunna skiljas från en endast tillfällig närvaro, måste vistelsen vanligtvis vara en viss tid för att den ska anses tillräckligt stadigvarande. I förordningen¹⁶² föreskrivs emellertid ingen minsta varaktighet. För att hemvistet ska anses flyttat till den mottagande medlemsstaten har det nämligen framför allt betydelse att vederbörande har önskat, permanent eller stadigvarande, etablera centrum för sina intressen i denna medlemsstat, med avsikt att denna situation ska hålla sig stabil. Vistelsens varaktighet är således endast en indikation vid bedömningen av huruvida det är fråga om ett stabilt hemvist. Denna bedömning ska företas mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter i det enskilda fallet.¹⁶³

Enligt detta uttalande är det återigen viktigt att se till syftet med vistelsen, huruvida vistelsen är stabil, och vilka omständigheter som faktiskt föreligger i det aktuella fallet.

Det är tydligt att om uttalandena från EU-domstolen jämförs med ovan utläggning gällande bestämmandet av hemvist enligt svensk lagstiftning finns det gemensamma drag. I båda fallen är det helhetsbilden i det enskilda fallet som ska vara slutligt avgörande för bedömningen. Det är även så att intentionen och möjligheten för vistelsen ska ligga till grund för prövningen i båda fallen. Likheter i bedömningen mellan den EU-rättsliga hemvisten, för fall av vårdnad, och den svenska hemvisten är därmed slående.

Trots att det i NJA 2011 s. 499 konstaterades att det i praktiken inte bör finnas någon skillnad mellan den svenska definitionen av hemvist och den som används inom EU så bör viss vaksamhet iaktas här. EU-domstolen konstaterar tydligt i sin argumentation i ”A” att samma definition av hemvist inte kan användas för alla rättsområden utan att hemvist måste anpassas utifrån reglernas, och lagtextens, syfte och kontext. Detta innebär därmed att svensk

¹⁶¹ C-523/07, p. 44.

¹⁶² Avser rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000.

¹⁶³ C-497/10 PPU, p. 51.

domstol bör vara uppmärksam på hur generellt de tillämpar samma kriterier för hemvisten över olika lagtexter eftersom en för bred tillämpning utav hemvistbegreppet därmed kan gå emot EU-domstolens praxis.

Den EU-rättsliga definitionen av hemvist ger intryck av att vara bredare än den svenska. Detta då det är olika förutsättningar som föreligger för bedömningen av hemvisten beroende på vilket rättsligt instrument som aktualiseras. EU-rättslig hemvist kan på ett mer flexibelt sätt anpassas till de aktuella förutsättningarna och meningen med den specifika lagstiftningen än vad den svenska motsvarigheten kan. Dock bör här påpekas att den svenska rätten influeras av den EU-rättsliga genom det samarbete som föreligger. Detta innebär i sin tur att den svenska definitionen utav hemvist oundvikligen har och kommer påverkas i framtiden av den EU-rättsliga.

3.4 Nationalitetsprincipen eller domicilprincipen?

Vilken princip som ska styra den internationella privat- och processrätts domsrätts- och lagvalsdefinition har diskuterats i historien. Fram till och med Savigny var det främst domicilet som var den avgörande faktorn.¹⁶⁴ Mancini lade grunden för nationalitetsprincipens inflytande med sitt arbete under 1800-talet.¹⁶⁵ Vid sekelskiftet mellan 1800- och 1900-talet låg det generella fokuset på nationalitetsprincipen.¹⁶⁶ Sverige anslöt sig under denna tidsperiod till Haagkonventioner gällande äktenskapets ingående och upphörande.¹⁶⁷ Det konstaterades av statsrådet Berger i samband med den svenska anslutningen att den svenska rätten upp till denna tidpunkt saknat riktig lagstiftning om vad vi nu kallar den internationella privat- och processrätten, och att det därmed behövde genomföras ett ingående lagstiftningsarbete innan ratifikationen kunde ske.¹⁶⁸ Haagkonventionerna var starkt inspirerade av nationalitetsprincipen och detta reflekterades i den svenska efterföljande lagstiftningen.¹⁶⁹

Under 1930-talet tog det nordiska samarbetet fart inom den internationella privat- och processrätts område och en konvention som byggde på en jämkning mellan nationalitetsprincipen och domicilprincipen togs fram.¹⁷⁰ Sveriges och Finlands internationella privat- och processrätt var influerad av

¹⁶⁴ Se ovan i kapitel 2, samt SOU 1969:60, s. 39.

¹⁶⁵ Se ovan i kapitel 2.

¹⁶⁶ Se bland annat Reuterskiöld, *Handbok i Svensk Privat Internationell Rätt*, Örtenehed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, och s. 36, SOU 1969:60, s. 31-32.

¹⁶⁷ SOU 1969:60 s. 31.

¹⁶⁸ G. B. A. Holm, 'nr 5, Lagstiftning i vissa till familjerätten hörande ämnen af internationell natur', *NJA II; Tidskrift för lagstiftning m. m.*, (1905), s. 8.

¹⁶⁹ Prop. 1973:158, s. 20.

¹⁷⁰ Prop. 1973:158, s. 21.

nationalitetsprincipen medan Danmark och Norge använde domicilprincipen.¹⁷¹ Det slutliga samarbetet blev en kompromiss mellan de båda principerna eftersom Sverige som var folkrättsligt bunden av Haagkonventionerna, och därmed nationalitetsprincipen, inte kunde övergå helt till domicilprincipen.¹⁷² Detta samarbete är enligt Bogdan och Hellner att klassas som inledningen av domicilprincipens tilltagande inflytande i den svenska lagstiftningen.¹⁷³

Domicilprincipens inflytande förstärktes vidare i slutet av 1940-talet då det konstaterades att det var högst olämpligt att tillämpa den lagstiftning som medborgarskapet pekade ut på individer som flytt medborgarskapslandet.¹⁷⁴ Efter en tid av övervägande från den svenska lagstiftaren frånträdde Sverige de fyra Haagkonventioner inom familjerätten runt 1960.¹⁷⁵ Frånträdet grundade sig på att svensk lagstiftare inte ville vara fortsatt folkrättsligt bunden att tillämpa nationalitetsprincipen.¹⁷⁶ Det hade uppstått juridiska konsekvenser i samband med de stora folkflyttningarna som skedde innan, under och efter andra världskriget som lagstiftaren ansåg var oskäligen.¹⁷⁷ Till exempel tyckte lagstiftaren att det inte kunde vara rimligt att viss tysk lagstiftning skulle bli tillämplig på en jude som var på flykt från detta land.¹⁷⁸ Dock blev detta utfallet när medborgarprincipen följdes på det rigorösa vis som den blivit införts i den svenska lagstiftningen i början av 1900-talet.

Vidare argument som lyfts gällande det svenska frånträdet från en principfast tillämpning av nationalitetsprincipen är Sveriges omvandling från utvandrings- till invandringsland.¹⁷⁹ Tanken är att staten i ett invandrarland tillämpar hemvistlandetslag på de invandrade individerna och att staten i ett utvandrarland tillämpar medborgarskapslandetslag på sina utvandrare.¹⁸⁰ Detta val av rättstillämparen skulle kunna förklaras med dess 'medvetna eller omedvetna strävan att få tillämpa *lex fori*'.¹⁸¹ Det framstår därmed som att valet av anknytningsprincip påverkas av vad rättssystemets aktörer anser det kan finnas för fördelar med att tillämpa respektive princip. Detta är föga förvånande då rättssystemet är format att värna om både staten och dess invånare. Denna typ av valmöjlighet mellan anknytningsprinciper gör att

¹⁷¹ Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 115, och Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 130.

¹⁷² Örtenhed, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden*, s. 115.

¹⁷³ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 130.

¹⁷⁴ SOU 1969:60 s. 40.

¹⁷⁵ Dir. 1960: I Ju 31, s. 45.

¹⁷⁶ Dir. 1960: I Ju 31, s. 45, och Lennart Pålsson, 'Utvecklingslinjer och aktuella problem i svensk internationell privaträtt', *SvJT*, (1984), s. 851.

¹⁷⁷ SOU 1969:60 s. 40.

¹⁷⁸ *Ibid*, s. 40.

¹⁷⁹ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 129-130.

¹⁸⁰ *Ibid*, s. 130.

¹⁸¹ *Ibid*, s. 130.

rättstillämpningen blir mer formbar, vilket är önskvärt för att tillgodose individernas, men även statens egna, behov.

Under lagstiftningsarbetet på 1960-talet då stora förändringar av familjerätten och dess internationella aspekter genomfördes¹⁸² diskuterades det vilken av principerna som skulle vara den som tillämpas främst.¹⁸³ Justitierådet Walin förespråkade att båda principerna skulle användas som komplement till varandra.¹⁸⁴ Hans argument var att det skulle vara fördelaktigt att kunna använda sig av båda principerna beroende på situationen domstolen ställdes inför.¹⁸⁵ Utlandssvenskarnas förening förespråkade däremot att nationalitetsprincipen skulle skärpas.¹⁸⁶ Denna förening menade därmed att individer som lämnade sitt medborgarskapsland inte hade för avsikt att förlora sina juridiska kopplingar bara för att de lämnade territoriet.¹⁸⁷ Det fanns därmed en splittrad syn på vad som var lämpligt att eftersträva, trogenheten till nationalitetsprincipen som lagstiftningen redan var baserad på eller öppenheten för domicilprincipen. I slutändan var det en kombination av de båda som infördes och som till del finns kvar än idag.¹⁸⁸

Diskussionen om nationalitetsprincipen eller domicilprincipen ska vara styrande i svensk internationell privat- och processrätt har inte aktualiserats på ett omfattande vis i förarbeten gällande internationellt föräldraskap eller äktenskap sedan prop. 1973:158 och prop. 1984/84:124. Detta innebär dock inte att diskussionen avstannat helt. I prop. 2003/04:48 diskuteras principerna i samband med en diskussion gällande lagval vid hindersprövning för äktenskap.¹⁸⁹ Någon grundlig genomgång som är användbar utanför den aktuella lagregeln görs dock inte.

En aspekt som har påverkat den svenska diskussionen gällande balansen mellan nationalitetsprincipen och domicilprincipen är Sveriges anslutning till det politiska samarbetet som EU utgör. Detta eftersom ett omfattande harmoniseringsarbete har skett i samband med Sveriges anslutning till EU. Den huvudsakliga anknytningen som används i EU-reglerna är hemvisten.¹⁹⁰ Det innebär att det är denna princip som via det EU-rättsliga samarbetet har fått företräde i den ny svenska regleringen. Det kan därmed konstateras att anslutningen till EU förstärkte utvecklingen av att hemvistprincipen tog överhanden

¹⁸² Se bland annat Dir. 1960: I Ju 31, Dir. 1968: I Ju 16, Dir. 1969: I Ju 15, och Dir. 1970: I Ju 1.

¹⁸³ SOU 1969:60 s. 39-51.

¹⁸⁴ Ibid, s. 41-42.

¹⁸⁵ Ibid, s. 41.

¹⁸⁶ Ibid, s. 45.

¹⁸⁷ Ibid, s. 45-46.

¹⁸⁸ Se tillexempel 3:2 IÄL.

¹⁸⁹ Prop. 2003/04:48, s. 15-18.

¹⁹⁰ Bogdan och Hellner, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, s. 129, och Maarit Jänterä-Jareborg, 'Internationell familjerätt', *SvJT*, (2000), s. 288.

som anknytningsmoment i den svenska internationella privat- och processrätten.

I dagens situation kan det sammanfattningsvis konstateras att nationalitetsprincipen och domicilprincipen till mångt och mycket samverkar. Båda principerna framkommer i flera delar av den svenska internationella privat- och processrätten. Domicilprincipen verkar ha övertaget i vissa situationer medan nationalitetsprincipen är mer betydelsefull i andra. Det verkar snarast som att den mest avgörande faktorn för vilken av de två principerna som ska användas i ett specifikt fall, utöver det enskilda omständigheterna, är de i stunden aktuella internationella faktumen. Beroende på den omvärldssituation som råder i stunden verkar staten önska mer eller mindre juridiskt inflytande över en sak som har anknytning till staten. Är den internationella situationen stabil framstår det som om staten kan tänka sig att släppa på sitt juridiska inflytande. Är situationen i omvärlden i stället labil verkar staten vilja ha mer kontroll i situationerna och därmed ha striktare krav på anknytning. Det är sannolikt från detta som den kombinerade användningen utav nationalitets- och hemvistprinciperna kommer från.

3.5 Hemlandsprovet

Hemlandsprovet är relevant i diskussionen gällande hemvist eftersom det nämns som ett tolkningsverktyg i lagkommentarerna till de aktuella lagstiftningarna för att avgöra hemvisten.¹⁹¹ Eftersom det är ett tolkningsverktyg för hur hemvist ska fastställas i diverse situationer är det av vikt att gå igenom det för att etablera ramarna för hemvist och i förlängningen annan anknytning.

När det gäller erkännande och verkställighet av ett utländskt domslut¹⁹² finns det vissa unika aspekter som bör belysas separat. För att avgöra huruvida ett internationellt domslut ska vara möjligt att erkänna och eventuellt verkställa i svensk domstol måste parternas anknytning till den avkunnande domstolen undersökas. Det blir i dessa situationer inte domstolens uppgift att avgöra sin egen behörighet utan i stället att avgöra den utländska avkunnande domstolens behörighet.

Hilding Eek kallar prövningen av möjligheterna för ett erkännande av ett utländskt statusavgörande för *hemlandsprovet*.¹⁹³ *Hemlandsprovet* går ut på att den utländska domstolen ska ses som behörig enligt den svenska bedömningen som skulle gjorts om situationen uppstod på samma sätt i Sverige och det var svensk domstols behörighet som utreddes.¹⁹⁴ Ett erkännande innebär

¹⁹¹ Mosa Sayed, *Lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap*, 3 kap. 7 §, Karnov, (JUNO), (2022-12-15).

¹⁹² Även andra typer av beslut anses innefattas i begreppet domslut i denna text.

¹⁹³ Hilding Eek, 'Hemlandsprovet', *Teori och Praxis: Svensk Civilrätt; Skrifter tillägnade Hjalmar Karlgren*, red. Nicklas Beckman, (Stockholm, 1964), s. 68.

¹⁹⁴ Sayed, *Lag (1904:26 s. 1)*, 3 kap. 7 §, Karnov, (2022-12-02).

i slutändan att domen likställs med en svensk dom.¹⁹⁵ Det är hemlandsprovet som lägger grunden för svensk domsrätt.¹⁹⁶ Eftersom hemlandsprovet utgör grunden för bedömningen utav domsrätt utgör detta prov även grunden för bedömningen utav erkännande och verkställighet.¹⁹⁷

Eek lyfter viss problematik gällande hemlandsprovets utformning. Han ifrågasätter huruvida den utländska domstolens jurisdiktion endast ska erkännas på den grund att det finns en motsvarande svensk lag som ger motsvarande behörighet.¹⁹⁸ Detta skulle innebära att om det saknas en motsvarande lagregel i det svenska systemet kan inte domslutet erkännas i Sverige vilket skulle kunna få mycket långtgående konsekvenser.

3.6 Reflektioner

Medborgarskapet och hemvisten är fortsatt två mycket relevanta anknytningsmoment i dagens lagstiftning gällande äktenskapsskillnader och föräldraskap. Kombinationen mellan dessa två anknytningsprinciper öppnar möjligheten för en bredare acceptans av olika former av anknytning. Medborgarskapet blir ett komplement till hemvisten. De används ibland gemensamt för att argumentera för att hemvisten ska anses vara i en viss stat på grund av att medborgarskapet är i den staten. Medborgarskapet blir på så vis ett led i bedömningen utav hemvisten.

Hemvisten är en svårare anknytning att definiera separat, då denna är mer beroende av subjektiva omständigheter. Det har dock visats ovan att definitionen av hemvist är flexibel och ska spegla den verklighet som faktiskt föreligger i de aktuella situationerna. Det kan därmed konkluderas att hemvisten i slutändan har ett mycket brett tillämpningsområde. Detta breda tillämpningsområde är att föredra då det gynnar individernas rätt och skapar ett mer flexibelt juridiskt skydd.

¹⁹⁵ Eek, 'Hemlandsprovet', s. 64-65.

¹⁹⁶ Ibid, s. 68.

¹⁹⁷ Sayed, *Lag (1904:26 s. 1)*, 3 kap. 7 §, Karnov, (2022-12-27).

¹⁹⁸ Eek, 'Hemlandsprovet', s. 73-75.

4 Rättsvägran

Principen om rättsvägran aktualiseras i diskussionen gällande annan anknytning. Detta då denna princip tydligt representerar riskerna respektive förtjänsterna av begreppet annan anknytning. Här följer en översiktlig förklaring till vad principen innebär.

Rättsvägran¹⁹⁹ innebär att en individ inte får tillfredställande möjligheter att få sin talan prövad av rättsväsendet.²⁰⁰ Det är därmed individens möjlighet till att få tillgång till domstolsprövning som är frågan när det undersöks om det finns risk för rättsvägran. Denna princip är relevant gällande en individs möjlighet att anses behörig att få sin talan prövad i domstol.

Idéen om att individen inte ska vägras rätten till en rättvis prövning har funnits under lång tid, i en form eller annan.²⁰¹ Trots detta kallar Paulsson rättsvägran ett svårdefinierat koncept som kan innefatta väldigt mycket eller väldigt lite beroende på vem som tolkar det och vad denne vill uppnå med sin tolkning.²⁰² Denna svårighet att definiera konceptet hjälps inte av att innebörden av principen inte en gemensam internationell definition utan varje land har designat en egen innebörd till rättsvägran.²⁰³

Paulsson följer Freemans tankegång som kommer till uttryck i hans omfattande text om rättsvägran. Freeman menar att ‘... one must conclude that the expression “denial of justice” in municipal law designates a precise type of delinquency: the refusal or failure on the part of judicial officers to perform their legal functions.’²⁰⁴ Med detta menas att rättsvägran kan anses innefatta situationer där rättsväsendet i landet inte uppfyller sin plikt att tillhandahålla, och genomföra, sina juridiska tjänster. Detta misslyckande att tillhandahålla tillgång till rättsväsendet och säkra individens rätt att få sin sak prövad har under senare tid kopplats till en stats folkrättsliga skyldigheter.²⁰⁵ Det anses helt enkelt vara en stats skyldighet att se till att individen får möjlighet att få sin sak prövad i en rättvis rättegång.²⁰⁶

Freeman menar att det finns sex typer av internationellt antagna innebörder av rättsvägran av mer eller mindre bred innebörd.²⁰⁷ Enligt den första, mycket breda, definitionen innebär rättsvägran att varje olik bedömning som görs av statens organ på grund av att individen är en utlänning ska ses som

¹⁹⁹ Även kallat déni de justice eller denial och justice.

²⁰⁰ Jarrod Hepburn, 'The International Extension of Denial of Justice', *The Modern Law Review*, (2022), s. 1357-1362.

²⁰¹ Freeman, *International Responsibility of States*, s. 86-96.

²⁰² Paulsson, *Denial of Justice in International Law*, s. 10-11.

²⁰³ *Ibid*, s. 11.

²⁰⁴ Freeman, *International Responsibility of States*, s. 95.

²⁰⁵ Erik Sinander, 'Svenskt Rättsskipningsintresse', *SvJT*, (2019), s. 938.

²⁰⁶ *Golder v. the United Kingdom*, no. 4451/70, ECHR 1975-02-21.

²⁰⁷ Freeman, *International Responsibility of States*, s. 96-97.

rättsvägran.²⁰⁸ Denna definition innebär därmed att rättsvägran inte begränsas till en stats juridiska organ utan alla ageranden från staten innefattas. Den andra definitionen innebär att endast vissa ageranden eller underlåtelser från *juridiska* organ ska innefattas av rättsvägran.²⁰⁹ Enligt denna definition av rättsvägran ska endast agerandena från de juridiska organen i en stat innefattas.²¹⁰

Freeman konstaterar dock att denna andra definition av rättsvägran kan delas in i flera underkategorier.²¹¹ Enligt den tredje definitionen, den första underkategorin, ska endast det faktum att en individ vägras möjligheten att få sin sak prövad i rättegång utgöra rättsvägran.²¹² Denna tredje definition tar därmed ett starkt fokus på individens tillgång till domstolen och möjlighet att få sin sak prövad. Den fjärde definitionen av principen rättsvägran menar att rättsvägran existerar på lokal nivå där flera olika juridiska beslut kan innefattas men att det inte går att diskutera principen rättsvägran som sådan på internationell nivå.²¹³ I den femte definitionen ingår det faktum att individen inte kan få prövning, och avhjälpning, för ett tidigare fel begått mot dem av en privatperson eller statsanställd.²¹⁴

Den innebörd av rättsvägran som vunnit störst framgång under tiden då Freeman var verksam var den sjätte definitionen.²¹⁵ Denna syn gick ut på ‘... a denial of justice includes any failure on the part of organs charged with administering justice to aliens to conform to their international duties.’²¹⁶ Enligt detta uttalande innefattar rättsvägran alla ageranden där statens juridiska organ bryter mot folkrättsliga förbindelser genom att inte tillhandahålla tillräcklig tillgång till rättssystemet för individen. Detta är den bredaste av de definitioner som Freeman lyfter. Det är även den definition av rättsvägran som vi ser som den dominerande än idag.

Denna breda definition av rättsvägran används i Europadomstolens uttalande i *Golder v. the United Kingdom*. Skyldigheten för en stats rättsordning att ta upp en fråga till prövning är, trots de folkrättsliga implikationerna, inte absolut.²¹⁷ Sinander bygger vidare på detta synsätt:

Om käranden riskerar att utsättas för rättsvägran om svensk domstol inte tar upp saken till prövning talar det för att svensk domstol ska ta upp saken till prövning även om anknytningen till Sverige

²⁰⁸ Ibid, s. 96.

²⁰⁹ Ibid, s. 96.

²¹⁰ Ibid, s. 96.

²¹¹ Ibid, s. 96.

²¹² Ibid, s. 96-97.

²¹³ Ibid, s. 97.

²¹⁴ Ibid, s. 97.

²¹⁵ Ibid, s. 97.

²¹⁶ Ibid, s. 97.

²¹⁷ *Golder v. the United Kingdom*, no. 4451/70, ECHR 1975-02-21, p. 38.

är svag. Det är dock inte en ovillkorlig rättighet och i sådana fall då det inte finns någon anknytning till Sverige är svensk domstol inte folkrättsligt skyldig att ta upp saken till prövning.²¹⁸

Huruvida domstolen är skyldig att ta upp talan är i stället beroende av anknytningen till Sverige och det svenska rättsskipningsintresset i den specifika situationen.²¹⁹ Detta innebär att en stat till del kan anpassa sin bedömning för att skydda sina rättspolitiska intressen.

Hur svenskt rättsskipningsintresse ska definieras har diskuterats i praxis och doktrin. I NJA 2016 s. 779 konstaterar HD att det kan finnas ett svenskt rättsskipningsintresse utan att det finns uttryckligt lagstöd för svensk domstol att ta upp frågan.²²⁰ Det är i stället en bedömning av tvistens anknytning till Sverige som används för att avgöra det svenska rättsskipningsintresset.²²¹ Bedömningen av svenskt rättsskipningsintresse är därmed lik den process som görs i samband med hemvistbedömningarna i IFL och IÅL som diskuterats ovan. I bedömningen, både gällande rättsskipningsintresse och hemvisten, ska alla omständigheter beaktas. Beslutet ska reflektera verkligheten, och individens behov ska till största mån bevaras.

HD uttryckte en liknande definition av rättsvägran i NJA 1985 s. 832. Domstolen uttryckte även i detta rättsfall att det kan finnas grund till svenskt rättsskipningsintresse i situationer då lagstöd saknas. HD lyfte förslag på vilka anledningar som kan finnas till att svensk domstol tar upp en sak till prövning trots att den svenska anknytningen är mycket svag, situationer då det finns ett svenskt rättsskipningsintresse:

Att tillgodose en parts behov av att få en i Sverige exigibel dom kan vara en anledning till undantag från huvudregeln²²² (jfr SvJT 1958 rf s 13). Ett annat skäl kan vara intresset av att undvika *déni de justice* i situationer då domstolarna i det land där egendomen är belägen anser sig sakna behörighet att pröva målet.²²³

Detta uttalande innebär att det kan finnas ett svenskt rättsskipningsintresse både i de situationer där parten är i behov av att få en dom som kan verkställas alternativt att en part inte kan få sin sak prövad i annat land.

Prövningen av huruvida det föreligger ett svenskt rättsskipningsintresse är anpassningsbar. En sådan prövning kan därmed följa situationen som domstolen presenteras med. Rättsväsendet kan avgöra om de anser att det finns stark anledning till att de ska anse sig behöriga att ta upp talan till prövning. Sinander menar att domstolen i sin bedömning måste beakta huruvida en svensk

²¹⁸ Sinander, 'Svenskt Rättsskipningsintresse', s. 939.

²¹⁹ Ibid, s. 940.

²²⁰ NJA 2016 s. 779, p. 13.

²²¹ Sinander, 'Svenskt Rättsskipningsintresse', s. 940.

²²² Att lagstöd krävs för att domstolen ska kunna ta upp en sak till prövning.

²²³ NJA 1985 s. 832, s. 835.

dom kommer vara till praktisk användning, att den erkänns eller verkställs i utlandet, för individen.²²⁴ Om en dom inte skulle vara till användning för individen bör det tala emot att ett svenskt rättsintresse föreligger.²²⁵ Sinander påpekar vidare att 'I sådana fall då käranden inte kan få sin sak prövad i något annat land blir tröskeln för vad som utgör svenskt rättsskipningsintresse ännu lägre än vad som annars gäller'.²²⁶ Det är därmed tydligt att bedömningen av huruvida ett svenskt rättsskipningsintresse föreligger ska påverkas av individens rätt till skydd. Det är alltså återigen tydligt att individens intresse mer och mer blivit centralt i bedömningarna som görs av rättsväsendet i gränsöverskridande situationer.

²²⁴ Sinander, 'Svenskt Rättsskipningsintresse', s. 941.

²²⁵ Ibid, s. 941.

²²⁶ Ibid, s. 940.

5 Annan anknytning

Syftet med denna text är att utreda annan anknytning. Denna utredning har ännu inte genomförts. Detta eftersom begreppet, likt andra begrepp, måste ses i sin fulla kontext för att förstås till fullo. I detta kapitel följer en beskrivning utav begreppet annan anknytning och dess plats i kontexten av de definitioner och principer som diskuterats ovan.

5.1 Annan anknytning och dess historiska kontext

Som redan konstaterats finns det inte mycket utförlig diskussion kring begreppet annan anknytning och dess innebörd. Vägledning måste i stället hämtas i förarbetena som helhet samt den historiska kontexten som begreppet vuxit fram ur. För att förstå begreppet annan anknytning måste den kontext som de tidigare diskussionerna gällande anknytning i den internationella familjerätten resulterade i konsulteras.

Det är relevant att se tillbaka till den historiska överblick som genomfördes i kapitel 2 av denna text och även de diskussioner som genomfördes i kapitel 3 gällande hemvist och medborgarskap. Vilken grund som skulle gälla för att en individ skulle få sin talan prövad i ett visst land har diskuterats genom historien. Ju fler individer som korsar landsgränser desto mer intensiv blev diskussionen. Det har som vi sett ovan,²²⁷ aldrig funnits ett rätt svar på hur anknytningen ska definieras. Det är snarare så att det alltid funnits osäkerhet, och framför allt viss oenighet på det området. Denna typ av oenighet kan vara en förklaring för varför ett begrepp så som annan anknytning införs i lagtexten. Detta begrepp agerar som ett flexibelt krav på anknytning som kan användas på olika sätt i olika situationer.

Annan anknytning fördes in i lagstiftningen efter ett omfattande arbete som rörde hela den svenska familjerätten. I de förarbeten som gäller ändringarna av IÄL²²⁸ var ett av ämnena som diskuterades vilket inflytande medborgarskap respektive hemvist skulle ha vid bedömningen av individens anknytning till domstolslandet.²²⁹ Denna diskussion kring vilken form av anknytning som skulle vara behörighetsgrundande föddes ur den problematik som användningen av den begränsande medborgarprincipen innebar samt motviljan att direkt införa endast domicilprincipen.²³⁰ Konsekvenserna av andra världskriget och Europas något kaotiska återhämtning var fortfarande högst kännbara och oron var påtaglig under tiden då utredningen som resulterade i SOU

²²⁷ Se kapitel 2 i denna text.

²²⁸ Se SOU 1969:60, och prop. 1973:158.

²²⁹ Se avsnitt 3.3 i denna text.

²³⁰ SOU 1969:60, s. 39-42.

1969:60 pågick. Det är i denna kontext som begreppet annan anknytning kom till.

Det framstår som om annan anknytning tagits med i lagtexten för att skapa ytterligare en säkerhetsventil som ska se till att individen hamnar i fokus och får sina behov tillgodosedda. Detta går i linje med den allmänna utvecklingen av rättsområdet, att individens behov och rättigheter sätts mer i centrum snarare än statens rätt att styra över individen. Annan anknytning utgör en mer flexibel grund på vilken erkännande eller verkställighet av en utländsk avkunnad dom kan baseras på. Denna flexibilitet innebär i slutändan att domstolen kan anpassa sig efter de behov de anser finns i det aktuella fallet.

Den juridiska utveckling som resulterade i att individernas behov placerades i centrum intensifierades efter andra världskrigets slut.²³¹ Detta var en tid då stora grupper av individer av olika anledningar fick flytta runt och skapa sig nya liv. Dessa förflyttningar innebar att individernas anknytning till en viss stat kunde vara svår att avgöra. Riskerna var att en individ som flytt på grund av krig eller förföljelse skulle få sin sak bedömd av lagen i det land som de lämnat.²³² Det var med dessa konsekvenser i åtanke som en renodlad medborgarprincip ansågs vara olämplig då domstolslandet skulle basera lagval, jurisdiktion och verkställighet på medborgarskapet.²³³ Detta stärker återigen teorin att det verkar som om annan anknytning infördes för att skapa en möjlighet att komma runt situationer som resulterade i rättstillämpning som skulle gå emot kärnan i den svenska rätten.

5.2 Annan anknytning i lagtexten och förarbetena

Begreppet annan anknytning finns i lagstiftningen gällande erkännande eller verkställighet av utländska domslut.²³⁴ Den specifika lagtexten i de regler där begreppet används är; i 3:7 1st IÄL 'Beslut om äktenskapsskillnad, som meddelats i främmande stat, skall gälla här i riket, om det med hänsyn till makes medborgarskap eller hemvist eller *annan anknytning*²³⁵ förelåg skälig anledning att talan prövades i den främmande staten' och i 7 § IFL 'Ett avgörande av en utländsk domstol som innebär att ett faderskap eller ett föräldraskap för en kvinna som är eller har varit gift eller sambo med barnets mor har fastställts eller hävts och som har fått laga kraft gäller i Sverige, om det med hänsyn till

²³¹ Se bland annat SOU 1969:60, s. 40

²³² SOU 1969:60, s. 40.

²³³ Se diskussionen i del 3.3 i denna text.

²³⁴ Se 3:7 1st IÄL och 7 § 1st IFL.

²³⁵ Kursivering adderad.

en parts hemvist eller medborgarskap eller *annan anknytning*²³⁶ fanns skälig anledning att talan prövades i den utländska staten.’.

Annan anknytning infördes som ett extra anknytningsmoment utöver hemvist och medborgarskap i samband som SOU 1969:60, gällande ändringar bland annat i IÄL, färdigställdes. Begreppet fördes sedan över till IFL utan en ingående diskussion av dess innebörd. Detta gjorde därmed att verkställighetskraven idag ser likadana ut i de båda lagstiftningarna.²³⁷ Det är därför rimligt att undersöka båda lagstiftningarna och begreppets innebörd parallellt.

När det kommer till begreppet annan anknytning i 7 § 1st IFL finns det inte mycket att gå på i förarbetena specifikt kopplade till denna bestämmelse. Det har inkorporerats endast begränsad vägledning för vilka hjälpmedel som ska användas för tolkningen utav begreppet annan anknytning. I prop. 1984/85:124 sägs det dock att bedömningen av annan anknytning, precis som hemvist och medborgarskap, i 7 § 1st IFL ska ha utgångspunkt i samma diskussion som begreppet hemvist i 4 § IFL.²³⁸ Det etableras därmed i detta förarbete²³⁹ att det är diskussionen gällande anknytningskraven för domsrätt som ska vara vägledande för anknytningskraven även i fall där det rör sig om en fråga gällande erkännande och verkställighet.

Det finns inte heller något konkret uttalande i förarbetena gällande tolkningen av hemvistbegreppet i 4 § IFL annat än att vägledning ska tas från samma begrepp som anges i 7:2 IÄL.²⁴⁰ Som konstaterats ovan står definitionen av hemvistbegreppet att finna i 7:2 IÄL och det stadgandet är ämnat att skapa en enhetlig grund för definitionen av hemvist inom den internationella familjerätten.²⁴¹ Det kan därmed konstateras att lagstiftaren fortsatt valt att verka för en enhetlig tolkning av anknytningsrekvisiten i den internationella familjerätten. Det är vidare rimligt att konstatera att den mer ingående vägledningen gällande tolkningen av anknytningsmomenten i den svenska internationella familjerätten ska sökas i förarbetena till IÄL. Detta passar med den önskan om en samstämmig definition utav anknytningsmomenten.

I 3:7 1st IÄL finns det viss vägledning till hur denna paragraf ska tolkas. Denna vägledning innefattar en hänvisning till hemlandsprovet och diskussionen gällande 3:2 1st IÄL.²⁴² 3:2 1st IÄL kopplar i sin tur naturligt nog till 7:2 IÄL eftersom definitionen av hemvist i IÄL återfinns just här. En slutsats som kan dras är att begreppet annan anknytning i sig är mycket nära kopplad till diskussionen gällande begreppen hemvist och medborgarskap i både IFL och IÄL. Det kan även konstateras att diskussionen som förs gällande

²³⁶ Kursivering adderad.

²³⁷ Se lagtexten ovan.

²³⁸ Prop. 1984/85:124, s. 29.

²³⁹ Prop. 1984/85:124.

²⁴⁰ Prop. 1984/85:124, s. 40-41.

²⁴¹ Se kapitel 3.2 i denna text.

²⁴² Sayed, *Lag (1904:26 s. 1)*, 3 kap. 7 §, Karnov, (2022-12-04).

domsrätt är av relevans för att förstå och tolka vad som gäller för verkställighet samt erkännande.

5.2.1 Domsrätt

Som följer av diskussionen ovan är det av vikt att undersöka vad som sägs gällande liknande begrepp som annan anknytning i förarbetena där domsrätt diskuteras. I förarbetet till IÄL, SOU 1969:60, stadgas det att det kan finnas tillfällen då det är önskvärt att talan får tas upp trots att domsrätt inte föreligger.²⁴³ Det ingick även i ett förslag i prop. 1984/85:124 att det skulle finnas utrymme för utvidgad domsrätt vid annars särskilda skäl.²⁴⁴ Det bör vara i motsvarande utrymme gällande erkännande och verkställighet som begreppet annan anknytning ska tolkas.

Dessa annars särskilda skäl var tänkta att förhindra att en individ som inte kunde få prövning på annat sätt skulle nekas prövning samt att hindra att resultatet skulle vara 'stötande för svensk rättskänsla'.²⁴⁵ Utredarna i SOU 1969:60 menar dock att detta alternativ ska vara begränsat endast till rena undantag.²⁴⁶ I prop. 1984/85:124 uttrycktes på samma sätt att regeln skulle tillämpas restriktivt.²⁴⁷ Från dessa uttalanden kan det konstateras att särskilda skäl skulle vara en säkerhetsventil för individens rätt till tillgång till domstol. I samband med begreppet annan anknytning hänvisas det tillbaka till de uttalanden som görs gällande domsrätt där särskild anknytning aktualiseras. Det är därmed rimligt att dra slutsatsen att det som sägs om särskild anknytning bör gälla även för annan anknytning. Därmed bör begreppet annan anknytning i sig även vara en säkerhetsventil för att skydda individernas rätt till tillgång till rättsväsendet.

5.2.2 Erkännande samt verkställighet

Som konstaterats ovan är annan anknytning en term som är specifik för paragraferna i IFL och IÄL som behandlar erkännande samt verkställighet utav utländska domar. För att förstå begreppet annan anknytning måste de svenska kraven för en utländsk domstols behörighet undersökas. Ett argument som lyfts för huruvida utländsk domstol var behörig och ett utländskt domslut ska ses som möjligt att erkännas alternativt verkställas i Sverige är att det fanns en skälig anledning att talan prövades i landet.²⁴⁸ Som utgångspunkt är tanken att en bedömning ska göras där det prövas huruvida en svensk domstol hade varit behörig i en motsvarande situation.²⁴⁹ Dock kommer det fram i prop. 1973:158 att bedömningen inte ska 'strängt inskränka förutsättningarna för

²⁴³ SOU 1969:60, s. 172.

²⁴⁴ Prop. 1984/85:124, s. 14 och 18.

²⁴⁵ Prop. 1984/85:124, s. 14.

²⁴⁶ SOU 1969:60, s. 172.

²⁴⁷ Prop. 1984/85:124, s. 18.

²⁴⁸ Prop. 1973:158, s. 110, och SOU 1983:25, s. 136.

²⁴⁹ Prop. 1973:158, s. 110.

erkännande' till att motsvarande svensk behörighet krävs för erkännande alternativt verkställighet.²⁵⁰ Det är därmed tänkt att svensk domstols behörighet att ta upp en talan som lyfts i Sverige ska vara vägledande för bedömningen av den utländska domstolens behörighet. Det är i detta ljus som annan anknytning ska bedömas.

När det gäller erkännande av en utländsk dom framkommer det i förarbetena att endast tungt vägande skäl ska ligga till grund för att erkännande vägras.²⁵¹ När domstolen i det andra landet på laglig grund har ansett sig vara behörig att ta upp ett mål anses det som orimligt att svensk domstol ska ifrågasätta detta beslut.²⁵² Detta kan komma att innebära att svensk domstol faktiskt har mycket liten grund att ifrågasätta den utländska domstolens behörighet att pröva talan och avkunna en dom. Utredarna menar dock att svensk domstol som regel kommer att erkänna en utländsk dom, det finns däremot ingen garanti att en utländsk domstol gör det.²⁵³ På detta sätt skyddas individens rätt till prövning och tillgång till domstol åter igen.

I SOU 1983:25 konstaterades det dock att det måste ha funnits en godtagbar grund för den utländska domstolens behörighet för att en svensk domstol ska kunna erkänna alternativt verkställa ett utländskt rättsligt avgörande.²⁵⁴ I samma förarbete poängteras dock att kraven inte ska ställas för högt, erkännande samt verkställighet ska endast vägras på grund av tungt vägande skäl.²⁵⁵ Det tydliggörs även i förarbetet till IFL att de särskilda skäl som kan föreligga för att svensk domstol ska anses ha domsrätt kan vara tillräckliga som grund för att en utländsk domstol tagit upp den talan som beslutet grundar sig på.²⁵⁶ I denna bedömning finns det visst skönsmässigt utrymme för rättstillämparen att anpassa kraven till den situation de möts av.

5.2.3 Politiska flyktingar

Det har ovan konstaterats att individen genom historien fått en mer central roll i bedömningen av jurisdiktion för en utländsk domstol. Denna utveckling kan även ses i förarbetena och hur anknytningsmomenten diskuteras där. Som konstaterats ovan var en kombination av domicilprincipen och medborgarprincipen det som rekommenderades i SOU 1969:60. I samband med diskussionen för och emot de nämnda anknytningsprinciperna konstaterades även att det kunde finnas skäl för att öppna ännu en möjlighet till anknytning.

Undantagsvis kan skälig anledning till talans prövning anses ha förelegat även om det inte fanns sådan anknytning till

²⁵⁰ Prop. 1973:158, s. 110-111.

²⁵¹ Prop. 1984/85:124 s. 29.

²⁵² Prop. 1984/85:124 s. 29-30, och SOU 1983:25, s. 137.

²⁵³ SOU 1983:25, s. 79.

²⁵⁴ SOU 1983:25, s. 136.

²⁵⁵ SOU 1983:25, s. 136, och Prop. 1984/85:124, s. 28-30.

²⁵⁶ Prop. 1984/85:124, s. 30.

domstolslandet som nu angetts, t.ex. när kändanden var politisk flykting som tillfälligtvis vistades i domstolslandet och inte kunnat få sin talan prövad i hemlandet. Sådana fall omfattas av uttrycket ”annan anknytning”, som dock främst är avsett att täcka domicil.²⁵⁷

Citatet ovan är mycket upplysande. Det ger oss viss inblick i hur utredarna föreställde sig att annan anknytning skulle användas. Det framstår som om de menade att annan anknytning inte skulle vara mycket mer än en utvidgning utav hemvistbegreppet snarare än en självständig grund för anknytning.

Här är dock värt att notera att det finns en paragraf i IÄL som är avsedd att lösa problematiken med just politiska flyktingar. I 7:3 IÄL framkommer det att en politisk flykting ska ses som medborgare i den stat där hen har sin hemvist. Det framkommer i samma paragraf att en statslös individ ska likställas med en medborgare i den stat där hen har hemvist eller har sin vistelseort. Därmed kan det konstateras att politiska flyktingar redan har ett utbrett skydd i lagtexten. Detta innebär att detta exempel på användning av annan anknytning därmed är överflödig.

Däremot kan det tolkas som så att författarna till förarbetet menar att det inte alltid finns en tillräcklig grund för att en politisk flykting ska anses ha en hemvist utanför landet de flytt ifrån och att författarna då menar att det måste finnas ett alternativ för att förhindra oönskade konsekvenser. I diskussionen ovan gällande hemvist och huruvida ett hemvist kan anses uppstått direkt vid individens inträde till landet konstaterades det att detta skulle kunna vara möjligt. Dock konstaterades det även att en laglig rätt att uppehålla sig inom landets gränser inte är ett rekvisit för att ett hemvist ska anses format, men att det är att anse att rätten att uppehålla sig inom landets gränser är en förutsättning för att hemvist ska ha kunnat skapas. Upphållstillstånd, trots att det uttalats att det inte ska vara så, blir ett kriterium för att ett hemvist ska kunna anses som skapat.

5.2.4 En bred definition

Det kan konstateras av det som sägs ovan att annan anknytning är ett begrepp som saknar en entydig definition. Det kan snarare konstateras att begreppet är mycket öppet och kan innefatta många olika situationer. Utredarna i SOU 1983:25 menade dock att begreppet annan anknytning skulle användas i ytterst få fall och att dess generella uttryck därför skulle vara av marginell betydelse.²⁵⁸ De menade att den absoluta majoriteten av de utländska beslut som en svensk domstol skulle begäras att erkänna skulle kunna hänföras till de övriga behörighetsgrunderna för den utländska domstolens jurisdiktion.²⁵⁹

²⁵⁷ SOU 1996:60, s. 178, och Prop. 1973:158, s. 111.

²⁵⁸ SOU 1983:25, s. 137.

²⁵⁹ SOU 1983:25, s. 137.

Utredarna visar därmed på en medvetenhet gällande problematiken som skapas av användningen av ett så öppet begrepp som annan anknytning. Samtidigt syns det viss motvillighet bland de samma att helt låsa bedömningen av en anknytning till en stat vid endast en eller ett fåtal principer. Det är naturligt att tolka denna motvillighet som en effekt utav de oönskade konsekvenser som den strikt hållna bundenheten till nationalitetsprincipen resulterade i. Denna motvillighet och beslutet att införa begreppet annan anknytning trots dess breda innebörd stärker vidare tesen att meningen med införandet av begreppet var att skydda individens möjlighet till juridisk prövning.

5.3 Annan anknytning och principen om rättsvägran

Begreppet annan anknytning innebär att en öppen tolkning utav potentiella anknytningsmoment tillgängliggörs. Detta breda begrepp som annan anknytning utgör öppnar möjligheten för den svenska rättskiparen att förhindra rättsvägran. Annan anknytning är flexibelt nog för att domstolen ska kunna se sig som behörig för att ta upp målet i fall där individen inte har möjlighet till att få sin sak prövad i ett annat land.

Bedömningen mellan individens behov, rätt och önskan att få sin sak prövad, och det faktum att domen skulle vara användbar för individen diskuteras i prop. 1973:158. Utredarna uttrycker att det är viktigt att de med stark anknytning ska kunna få sina äktenskapsrättsliga förhållanden utredda här utan allt för stora svårigheter.²⁶⁰ De menar därmed att det är individens rättigheter och intressen som ska skyddas.

Individerna har i de fall som, enligt utredarna, aktualiseras redan korsat landsgränserna och för att förhindra haltande rättsförhållanden måste det finnas en möjlighet för prövning i Sverige.²⁶¹ Tanken är att rättstillämparen genom bredare behörighetsregler i vissa fall ska kunna undvika resultat som ses som 'stötande för svensk rättskänsla'.²⁶² Den liberalt utformade regeln om erkännande lyfts då in i lagtexten för att öppna upp möjligheterna att hantera utländska avgöranden på ett tillfredställande sätt.²⁶³ Det kan antas att denna liberalt utformade regel om erkännande som de talar om är en referens till begreppet annan anknytning. Det framkommer inte direkt i förarbetena att så är fallet men som konstaterats ovan så är annan anknytning ett mycket öppet begrepp och det är därmed rimligt att anta att det är detta begrepp som utredarna hänvisar till.

²⁶⁰ Prop. 1973:158, s. 55.

²⁶¹ Prop. 1973:158, s. 89.

²⁶² Prop. 1984/85:124, s. 14.

²⁶³ Prop. 1973:158, s. 89.

I linje med denna öppenhet som utredarna förespråkar har de även uttryckt att det är av vikt att beakta förhållandena i andra länder.²⁶⁴ Situationen gällande möjligheten för internationellt erkännande måste därmed vara en avgörande faktor vid bedömningen av anknytningen. Det har ansetts vara till internationell fördel med en vidsträckt definition av domsrätt för att undvika att ingen domstol ses som behörig och individen i stället hamnar i en situation av rättsvägran.²⁶⁵ Som resultat av utredningen som genomfördes innan IÅL infördes konstaterade utredarna som följer:

I särskilda fall kan det vara önskvärt att talan om äktenskapsskillnad får prövas av svensk domstol, trots att domsrätt inte föreligger på någon av de grunder som uppställs med tanke på de vanliga fallen. Internationellrättsliga förhållanden är så växlande att lagstiftaren inte kan överblicka alla tänkbara situationer.²⁶⁶

Utredarna påpekar här att lagen måste vara medgörlig för att individerna ska skyddas och få tillgång till möjligheten att få sina frågor prövade på ett rättvist sätt. Det anförs därmed att begrepp så som annan anknytning ska vara, till del som hemvisten, ett anknytningsmoment som speglar verkligheten. Utöver att begreppen ska spegla verkligheten ska de även skydda individens ställning och rättigheter.

Det lyfts även av utredarna att det finns risker med att införa ett för bred behörighet för svensk domstol. En av riskerna med en för omfattande behörighet där domstolen kan pröva en sak utan att det föreligger en verklig anknytning till Sverige är att beslutet inte erkänns av andra staters system på just grunden att anknytningen inte ansågs tillräcklig för att prövningen skulle tas upp.²⁶⁷ Idéen är därmed att domstolen måste jämka olika åsikter mot varandra i de bedömningar de genomför.²⁶⁸ Rättsväsendet ska därmed ta hänsyn till individerna för att undvika rättsvägran samtidigt som staternas självständighet och individuella rätt till jurisdiktion ska beaktas.

Anknytningsmomentet annan anknytning verkar vara avsedd att utgöra ett nödanknytningsmoment. I en situation där konsekvensen av avsaknad av en tillräcklig anknytning skulle vara för osmaklig för den svenska rättsstaten ska möjligheten att ta upp ett mål till prövning finnas till hands. Lagstiftaren har valt att införa begreppet annan anknytning utan en tydlig definition. Anledningen till detta verkar vara en ovilja att lämna lagstiftningen stelbent och svår att tillämpa om en liknande möjlighet inte skulle finnas med.

Konsekvensen av oklarheten av begreppet annan anknytning verkar snarare i nuläget vara att ingen använder sig av det för att definitionen och den avsedda

²⁶⁴ Prop. 1973:158, s. 77-78.

²⁶⁵ SOU 1983:25, s. 84 och 132-133.

²⁶⁶ SOU 1969:60 s. 172, och Prop. 1973:158 s. 104.

²⁶⁷ Prop. 1973:158, s. 55-56.

²⁶⁸ Prop. 1973:158, s. 55-56.

innebörden är okänd. För att lösa detta problem måste antingen lagstiftaren gå in och klargöra innebörden som begreppet är avsett att inneha eller så måste någon ta sig an att få saken prövad i domstol. Sannolikheten att en situation där begreppet annan anknytning skulle kunna aktualiseras nu efter 50 år framstår som osannolikt.

Dock är det inte omöjligt att en situation skulle kunna uppstå och frågan blir då om det är värt att riskera en individs rätt till prövning bara för att begreppet aldrig tidigare använts. Svaret är rimligtvis att det inte skulle vara värt så potentiellt ödesdigra konsekvenser som avsaknaden av ett liknande begrepp som annan anknytning skulle kunna få. Det finns däremot all anledning från lagstiftarens sida att göra en utredning av vilken innebörd begreppet är menad att ha så att det faktiskt går att använda. I stället för att begreppet i nuläget endast är en del av lagstiftningen som bidrar till dess oförutsägbarhet.

6 Avslutande reflektioner

Annan anknytning är ett begrepp som finns på flera ställen i den svenska internationella familjerättslagstiftningen. Trots detta är det inte klart vad termen innebär. Det har i texten ovan konstaterats att annan anknytning som begrepp är väldigt brett och kan omfatta mycket. Trots en grundlig undersökning är det inte i nuläget möjligt att få ett tillfredställande svar på vad begreppet annan anknytning verkligen innebär. Det går, som visats i diskussionerna ovan, att finna viss vägledning i generella uttalanden från förarbetena till IÄL och IFL. Inget av dessa vägledande kommentarer leder dock till några tillfredställande möjliga slutsatser gällande begreppet annan anknytnings verkliga innebörd.

När det gäller anknytningskravet hemvist är detta menat att vara ett begrepp som speglar de verkliga bosättningsförhållandena och därmed den verkliga anknytningen till staten. Det finns ingen rättfram definition av exakt vad som ska innefattas i begreppet hemvist men det är ett relativt väl definierat begrepp med mycket vägledning för hur det ska tolkas. Medborgarskapet som anknytning i sin tur är menat att reflektera individens juridiska tillhörighet till en stat. Detta begrepp är enligt de flesta lätt att definiera och ligger därmed kvar som ett möjligt anknytningsmoment för att säkra de flesta individers möjlighet till anknytning. Gränsen mellan anknytningarna hemvist, medborgarskap och annan anknytning är på inget sätt tydlig. Dessa begrepp går snarare in i varandra. Medborgarskap verkar i nuläget till stor del vara ett hjälpmedel för att avgöra hemvisten. Annan anknytning i sig beskrivs i förarbetena som vad som närmast bör tolkas som en förlängning utav begreppet hemvist. Dessa konstaterande hjälper föga att komma till några separata slutsatser gällande begreppet annan anknytning.

En slutsats som kan dras gällande annan anknytning är att det verkar vara något av en säkerhetsventil för att förhindra att folkrättsliga förbindelser att skydda individers rättigheter inte uppfylls. Begreppet verkar ha förts in i lagstiftningen på grund av en rädsla hos rättsväsendets aktörer att inte tillhandahålla individer vad det svenska rättssystemet anser vara en rättvis prövning. Det kan därmed konstateras att annan anknytning är ett begrepp som införts för att förhindra att individen skulle utsättas för rättsvägran. Trots att begreppet aldrig har tillämpats finns det en risk att en individ skulle utsättas för rättsvägran om annan anknytning inte fanns tillgänglig i lagstiftningen. Detta eftersom om begreppet annan anknytning skulle tas bort försvinner denna säkerhetsventil.

Eftersom begreppet annan anknytning är så vagt att ingen vågar använda sig av det faller begreppet på sin egen öppna omfattning. Det bidrar inte till en möjlig tillämpning i fall som omringas av osäkerhet utan begreppet bidrar snarare med ytterligare osäkerhet. Annan anknytning kan sannolikt vara användbart men det osäkra rättsläget gällande termen gör att förutsebarheten av

lagstiftningen tar skada. För att vägledning ska fås gällande begreppets innebörd gäller det att saken tas till prövning i domstol. Det är dock oklart vem som ska stå risken i en sådan prövning. Det finns ingen garanti att en viss anknytning ska vara tillräcklig för att annan anknytning verkligen ska uppnås.

Det kan därmed konstateras att annan anknytning är ett oanvänt begrepp. Det är däremot inte rimligt att kalla annan anknytning för ett förlegat begrepp. Begreppet uppfyller en funktion trots att det inte används. Ett argument som kan lyftas är att begreppet i sig skapar ett skydd eftersom det etablerar vad som är accepterat som anknytning i den svenska internationella privat- och processrätten rörande familjeförhållanden.

Källförteckning

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

- SOU 1969:60, *Internationell äktenskaps- och arvsrätt.*
- SOU 1983:25, *Internationella faderskapsfrågor.*

Propositioner

- Prop. 1973:158, *Kungl. Majt:s proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, m.m..*
- Prop. 1984/85:124, *Om internationella faderskapsfrågor m.m..*
- Prop. 2003/04:48, *Åtgärder mot barnäktenskap och tvångsäktenskap.*

Övrigt riksdagstryck

- Dir. 1960: I Ju 31.
- Dir. 1968: I Ju 16.
- Dir. 1969: I Ju 15.
- Dir. 1970: I Ju 1.

Rättsfall

Högsta domstolen

- NJA 1985 s. 832.
- NJA 1994 s. 302.
- NJA 1995 s. 238.
- NJA 2011 s. 499.
- NJA 2016 s. 779.

EU-domstolen

- C-497/10, *PPU Barbra Mercredi mot Richard Chaffe*, EU:C:2010:829.
- C-523/07, A, EU:C:2009:225.

Europadomstolen

- Golder v. the United Kingdom, no. 4451/70, *ECHR* 1975-02-21.

Doktrin

- Bergquist, Ulf, Fayad, Anna och Hovmöller, Elisabeth, *Bryssel II ter-förordningen, Rom III-förordningen, internationella äktenskapslagen och nordiska äktenskapsförordningen*, (Stockholm, 2021).
- Bogdan, Michael och Hellner, Michael, *Svensk Internationell Privat- och Processrätt*, (Visby, 2020).
- Eek Hilding, 'Hemlandsprovet', *Teori och Praxis: Svensk Civilrätt; Skrifter tillägnade Hjalmar Karlgren*, red. Nicklas Beckman, (Stockholm, 1964), s. 63-79.
- Freeman, Alwyn V., *International Responsibility of States for Denial of Justice*, (New York, 1970).
- Gihl, Torsten, *Den internationella privaträttens historia och allmänna principer*, (Stockholm, 1951).
- Hepburn Jarrod, 'The International Extension of Denial of Justice', *The Modern Law Review*, (2022), s. 1357-1386.
- Holm, G. B. A., 'nr 5, Lagstiftning i vissa till familjerätten hörande ämnen af internationell natur', *NJA II; Tidskrift för lagstiftning m. m.*, (1905), s. 1-39.
- Jänträ-Jareborg, Maarit, 'Den internationella familjerätten i Europa', *SvJT*, (2014), s. 226-243.
- Jänträ-Jareborg, Maarit, 'Internationell familjerätt', *SvJT*, (2000), s. 281-298.
- Jänträ-Jareborg, Maarit, *Svensk domstol och Utländsk rätt: En internationellt Privat- och Processrättslig studie*, (Uppsala, 1997).

- Kleinman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod', i *Juridisk Metodlära*, red. Maria Nääv och Mauro Zamboni, (Lund, 2018), s. 21-46.
- Lokrantz Bernitz, Hedvig, *Medborgarskapet i Sverige och Europa: Räckvidd och Rättigheter*, (Uppsala, 2004).
- Paulsson, Jan, *Denial of Justice in International Law*, (Cambridge, 2007).
- Pålsson, Lennart, 'Svensk rättspraxis: Internationell privat- och processrätt 1991-1995', *SvJT*, (1996), s. 593-634.
- Pålsson, Lennart, 'Utvecklingslinjer och aktuella problem i svensk internationell privaträtt', *SvJT*, (1984), s. 841-860.
- Reuterskiöld, Professor C.A., *Handbok i Svensk Privat Internationell Rätt (Process-, Utlämnings-, Straff- och Privaträtt)*, (Uppsala, 1907).
- Sinander, Erik, 'Svenskt Rättsskipningsintresse', *SvJT*, (2019), s. 932-941.
- Örtenhed, Kristina, *Bosättningsanknytningar i gränsöverskridande familjerättsförhållanden: En internationellt privat- och processrättslig studie*, (Uppsala, 2006).

Elektroniska källor

- Mosa Sayed, *Lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap*, 3 kap. 7 §, Karnov, (JUNO), (2022-12-15).
- The JURI Committee, *Hearing on Recognition of parenthood in EU*, (2022-06-14), klockan 9:00).